

Factors affecting the tendency to individual and collective conflict with an emphasis on preventive solutions

Qadir Bakshi-Jaghnab 

Assistant Professor of the Social
Department of Faraja Military and Social
Studies Research Institute, Tehran, Iran

Seyyed Mohsen Mousavi 

Assistant Professor, Faculty of Social
Sciences, Department of Cooperation and
Social Welfare, Yazd University, Yazd

Hossein Emamalizadeh* 

PhD Candidate in Sociology of Social
problems of Iran, Yazd University, Yazd,
Iran

Bahman Fasihi 

Assistant Professor, Department of Basic
Sciences, University of Police Sciences,
Tehran, Iran

1. Introduction

The growing trend of conflict statistics and the resulting referrals to legal and judicial medical centers, the public sensitivity to the ugliness, horror and uncivil nature of this behavior and the continuous tensions and feeling of public insecurity caused by it, threats to people's lives or people's limb defects, Disruption of social order and public security is one of the signs of turning this phenomenon into a social harm. Therefore, the aim of the current research was to answer the question that what psychological and social factors are influential in the tendency to individual and collective conflicts in Hamadan province?

2. Literature Review

In previous researches, the factors affecting individual and collective conflict and conflict are the low level of general social cohesion and generalism, property and family disputes, harassment, accidents, theft and coercion, weakness in the social control system related to police stations and courts or lack of trust in them. Weakness in social supervision, malfunctioning of some institutions and organizations, ethnic and tribal prejudices, revenge, sense of anomie, relative deprivation, fear of victimization, objective experience of conflict, satisfaction with life, low out-group social capital, scarcity of resources, cost analysis - conflict

* Corresponding Author: emamalizadeh@ymail.com

How to Cite: Bakhshi, G; Mossavee, M; Emamalizadeh, H; Fasihi, B. (2023). Factors affecting the occurrence of individual and collective conflict, *Journal of Social Work Research*, 9 (34), 185-229.

reward, family control, parental misbehavior with children, peer influence, informal social supervision, intra-group solidarity, collapse of traditional management structure, social dissatisfaction, aggression, weak communication skills, reduction of tolerance threshold, socioeconomic base and education of the individual and parents. can be counted It was tried to identify a list of important variables and by combining theoretical bases, their relationship with individual and collective conflict in the specific geography of Hamedan province was measured.

3. Methodology

The research method is a survey and the data collection tool is a questionnaire. The statistical population consists of citizens aged 18 to 50 living in conflict-prone neighborhoods in the cities of Hamadan (eight neighborhoods), Asadabad and Malair (five neighborhoods each). The sample size was determined using Cochran's formula and finally, from one or two blocks in the selected areas, 20 to 24 respondents were randomly selected and a total of 18 points and 395 people were studied. The validity of the questionnaire was provided by "formal method" and reliability was also ensured by using Cronbach's alpha test and obtaining values higher than 0.7 for the internal consistency of the items. The items were presented to the respondents with a five-point Likert scale. In order to present the average in each index and for the possibility of comparing the status of the research variables and ease in reporting and understanding these scores, the range of scores was converted to a scale of zero (lowest) to one hundred (highest score) and then the index was converted into five sequential categories.

4. Results

Table (1): Correlation test between variables with tendency to individual conflict and collective conflict

Hypothesis	Tendency to individual conflict	Tendency to collective conflict
A talent for aggression	0.34**	0.26**
Perception of parental supervision	- 0.4**	- 0.51**
Perception of the existence of informal control	- 0.29**	- 0.17**
Perception of the existence of official control	- 0.33**	- 0.26**
The commitment to the network of friends social bond	0.24**	0.53**
	- 0.14**	- 0.19**
Feeling of social exclusion	0.41**	0.34**
Feeling of social failure	0.41**	0.39**
A sense of anomie	0.33**	0.26**
Cost-benefit analysis of conflict	- 0.52**	- 0.58**
Satisfaction with police performance	- 0.14**	- 0.22**
The status of institutional trust	- 0.31**	- 0.42**

187 | Analyzing the Lived Experience of ,... Bakshi-Jaghnab & Partners

Considering the significance of the relationship of all the independent variables of the research with the dependent variable, all of them were included in the regression equation and the results are reported in Tables 2 and 3.

Table (2): Regression test to measure the impact of variables on the tendency to individual conflict and collective conflict

Hypothesis	Standard beta of individual conflict tendency	Standard beta of collective conflict tendency
<i>Constant</i>	12.6	8.57
A talent for aggression	0.29**	0.28**
Perception of parental supervision	- 0.36**	- 0.39**
Perception of the existence of informal control	- 0.17**	- 0.15**
Perception of the existence of official control	- 0.38**	- 0.29**
The commitment to the network of friends	- 0.19**	- 0.5**
social bond	- 0.18**	- 0.23**
Feeling of social exclusion	0.37**	0.29**
Feeling of social failure	0.27**	0.17**
A sense of anomie	0.36**	0.19**
Cost-benefit analysis of conflict	- 0.33**	- 0.29**
Satisfaction with police performance	- 0.15**	- 0.16**
The status of institutional trust	- 0.17**	- 0.21**

The data indicate that all the variables, in addition to the significant relationship with the variables of tendency to individual and collective conflict, also have the ability to influence the process of emergence and occurrence of this phenomenon.

5. Conclusion

Conflict as a psycho-social phenomenon is a multi-causal phenomenon. By manipulating the variables whose effectiveness was confirmed, it is possible to reduce the tendency and act of violence. This will be possible through planning and structural considerations. Grounding through various tools and methods to increase the amount of variables that had a positive effect and eliminate the variables that had a negative effect on the tendency to individual conflict and collective conflict. However, specific proposals were made to reduce the conflict.

Keywords: Individual and Collective Conflict, Violence, Feeling of Insecurity, Prevention



عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با تأکید بر راهکارهای پیشگیرانه

- قدیر بخشی جغتاب**
استادیار گروه اجتماعی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی اراک، تهران، ایران.
- سید محسن موسوی**
استادیار دانشکده علوم اجتماعی بخش تعاون و رفاه اجتماعی دانشگاه یزد، یزد، ایران.
- حسین امامعلی زاده***
دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
- بهمن فصیحی**
استادیار گروه علوم پایه دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

چکیده

خشونت و نزاع از آن نوع پدیده‌هایی است که نه تنها برای افراد درگیر، بلکه به واسطه ایجاد احساس ناامنی، فرسایش سرمایه اجتماعی و نمایش چهره خشن از شهر یا محله و نظایر آن، پیامدهای منفی متعددی برای کل پیکره اجتماع در پی دارد و لذا ضروری است پس از شناخت ابعاد این آسیب، در جهت کاهش آن اقدام کرد. از این رو، پژوهش حاضر، با هدف شناخت علل نزاع فردی و جمعی (این که چه عواملی نقش تسهیل کننده یا مانع شونده در تمایل به آغاز یک نزاع دارند) و راهکارهای پیشگیری از آن اجرا شد. روش تحقیق، پیمایش و ابزار جمع آوری داده‌ها پرسشنامه است. جامعه آماری را شهروندان ۱۸ تا ۵۰ ساله ساکن در شهرستان‌های همدان، اسدآباد و ملایر (به دلیل برخورداری از بیشترین فراوانی نزاع) تشکیل می‌دهد و حجم نمونه به تعداد ۳۹۵ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای از مناطق پرخطر و مستعد نزاع در شهرستان‌های مذکور انتخاب شد.

یافته‌ها نشان داد کم و کیف ادراک از نظارت والدین، وجود کنترل غیررسمی و همچنین کنترل رسمی، احساس تعلق به اجتماع (پیوند اجتماعی)، سنگینی کفه هزینه در تحلیل هزینه-فایده از نزاع، رضایت از عملکرد پلیس، اعتماد نهادی (نهادهای قضایی) رابطه معکوس و متغیرهای ظرفیت پرخاشگری، احساس تعلق به شبکه دوستان، احساس محرومیت اجتماعی، احساس ناکامی اجتماعی و احساس آنومی رابطه مثبت و مستقیم با هر دو متغیر گرایش به نزاع فردی و جمعی دارند. با مداخله در مکانیزم‌های علی مذکور، می‌توان گرایش به رفتارهای نوع دوستانه (بجای خشونت و نزاع) را افزایش داد. این مهم به ویژه از طریق توجهات ساختاری ممکن خواهد شد؛ زمینه‌سازی از طریق ابزارها و روش‌های گوناگون برای تقویت متغیرهایی که تأثیر منفی داشته و حذف متغیرهایی که تأثیر مثبت در گرایش به نزاع فردی و جمعی دارند.

واژه‌های کلیدی: نزاع فردی و جمعی، خشونت، احساس ناامنی، پیشگیری

طرح مسئله

نزاع و ستیزه‌گری به معنای تمایل به درگیر شدن در زبان و مخالفت در عمل با دیگری است (مارشال^۱، ۱۳۹۸: ۷۴۳). به زعم اینگلههارت و ولزل، قبیله‌گرایی و تبارمحوری، اشکال آشکار زمینه تنش نسبت به اطرافیان (اینگلههارت و ولزل^۲، ۱۳۹۲: ۲۰۲) و خصیصه ذاتی جوامع سنتی ایل تبار است و همراه خود، نزاع و پرخاشگری را در فضای جامعه بازتولید می‌کند. مسئله نزاع، تحت تأثیر شرایط اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی جوامع بوده و منجر به خسارت‌های مادی و معنوی غیرقابل جبرانی می‌شود. خشونت، ماهیت اجتماعی دارد ولی به صورت‌های متفاوت فیزیکی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و روانی نمود پیدا می‌کند. در واقع، پدیده نزاع و درگیری در جامعه، از آن دسته آسیب‌هایی است که با اختلال در روابط اجتماعی، فضایی آکنده از بغض، کینه و دشمنی را در میان افراد به وجود می‌آورد که این امر با زمینه‌سازی برای ایجاد نزاع و تنش‌های بعدی، جامعه را از نظر مادی و معنوی متضرر می‌سازد.

مسائل اجتماعی دارای ابعاد عینی و ذهنی می‌باشند. در سطح عینی، روند فزاینده آمار نزاع و درگیری و مراجعات ناشی از آن به مراکز پزشکی قانونی و قضایی، نشان‌دهنده شرایط بیمارگونه این پدیده است و در سطح ذهنی هم حساسیت عمومی به قباحت، وحشت‌انگیزی و غیرمدنی بودن این رفتار و احساس ناامنی عمومی ناشی از آن را می‌توان برشمرد. در جوامعی که خشونت به دلایل اقتصادی- اجتماعی رو به افزایش است، نزاع گروهی همه‌گیر می‌شود. نزاع دسته‌جمعی، خشونت خیابانی است که با زدوخورد و آسیب همراه است؛ این خشونت خیابانی از جمله اقدامات علیه امنیت اجتماعی است. اگرچه پدیده نزاع‌های دسته‌جمعی، سابقه تاریخی دارد، اما ساختار جدید جوامع، اشکال جدید نزاع را گسترش داده است. گسترش روزافزون علل و انگیزه‌های نزاع، شاهد این مدعاست.

1. Marshall
2. Inglehart & Welzel

روند فزاینده رفتارهای خشن طی سال‌های اخیر در ایران، مسئله‌ای است که نگرانی‌های بسیاری را برمی‌انگیزد. آمارهای ارائه‌شده از سوی سازمان پزشکی قانونی و مراجع قضایی، حکایت از در صدر بودن آمار پرونده‌های نزاع و ضرب و جرح در کشور دارد. این مسئله با عنایت به این نکته که آمارهای مذکور صرفاً نزاع‌های ثبت‌شده در مراجع رسمی است، نگران‌کننده‌تر خواهد بود زیرا با توجه به نوع موضوع، آمارهای سیاه (بخشی از نزاع‌هایی که ثبت نمی‌شود) در آن زیاد است. یعنی می‌توان مصادیقی از نزاع را شاهد بود که حتی با وجود جراحت طرفین، به شکایت و ثبت ختم نمی‌شود و همچنین نزاع‌هایی که نیاز به مراجعه به پزشکی قانونی نداشته و از طریق مصالحه و غیره رفع می‌شود.

استان همدان، بر اساس فراوانی آمار نزاع، در رتبه ۱۲ و با محاسبه نسبت با جمعیت، در رتبه ۶ کشوری قرار دارد. آمار بالای نزاع در جامعه، ضرورت مداخله‌های علمی و عملی را یادآور می‌شود و با شناسایی عوامل مرتبط و چاره‌جویی برای آن، می‌توان برای رفع یا کاهش مشکلات در این زمینه امید داشت، از قبیل مراجعات کمتر به کلانتری‌ها، پزشکی قانونی، مراکز قضایی و در نهایت، کاهش بار مالی و هزینه‌های نیروی انسانی برای رسیدگی به تبعات نزاع و درگیری. از سوی دیگر، از آنجایی که نزاع و درگیری مستقیماً با جان افراد ارتباط دارد و نزاع‌های بسیاری که منجر به قتل یا نقص عضو افراد می‌شود، لذا این امر، اضطراب در بررسی آن را نشان می‌دهد.

خشونت، علاوه بر آثار و عوارض منفی در سطح فردی از جمله آسیب‌های جسمی و روانی، دارای پیامدهای منفی شدید در سطح اجتماع و اختلال در نظم اجتماعی و امنیت عمومی است. از سوی دیگر، در اغلب موارد، شکل‌گیری نزاع و درگیری، منجر به قتل، جراحت و نقص عضو، فرسایش روحی- روانی طرفین می‌شود و از آنجایی که بسیاری از نزاع‌ها در مکان‌های عمومی اتفاق می‌افتد، سیمای فرهنگی شهر را نیز مخدوش می‌نماید. بنابراین موضوع پراهمیتی است و به عنوان یک مسئله اجتماعی و با شناخت عوامل مؤثر بر آن، می‌توان در جهت رفع زمینه‌های آن فرهنگ‌سازی کرده و با نظارت صحیح، بجای اعمال رویه‌های نامطلوب برای این مسئله، بسترهای لازم و مناسب را حداقل به منظور

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغناپ و همکاران | ۱۹۱

کاهش آن فراهم آورد. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، پاسخگویی به این سؤال است که چه عوامل روانی و اجتماعی در گرایش به نزاع‌های فردی و جمعی در استان همدان تأثیرگذار است؟

پیشینه تحقیق

در این بخش به گزیده‌ای از تحقیقات انجام شده در داخل و خارج کشور در حوزه نزاع و مفاهیم نزدیک به آن، اشاره شده است.

نتیجه	محقق، سال انجام و موضوع
میزان پایین انسجام اجتماعی عام و عام‌گرایی که از ویژگی‌های مهم اجتماع عام به شمار می‌آید، یکی از علل مهم نزاع جمعی است.	چلبی و عبداللهی (۱۳۷۲)؛ توصیف و تبیین جامعه‌شناختی نزاع‌های جمعی در استان لرستان
وی عوامل ملکی و خانوادگی را در بروز نزاع‌های دسته‌جمعی مؤثر دانسته است.	میبدی (۱۳۸۲)؛ اختلافات و نزاع‌های دسته‌جمعی و عوامل مؤثر بر پیشگیری و کنترل آن در استان چهارمحال بختیاری*
علل اصلی درگیری‌ها، بدهکاری، اختلافات خانوادگی، فحاشی، اختلاف کاری و مالی و حقوقی، مزاحمت، تصادف، سرقت و زورگیری بوده است؛ در نهایت محققان بروز پدیده نزاع در تهران را ضعف در سیستم کنترل اجتماعی مربوط به کلانتری‌ها، دادگاه‌ها، ضعف در نظارت اجتماعی، کژکارکردی برخی نهادها و سازمان‌ها، عدم حاکمیت قانون دانسته‌اند.	خراطها و جاوید (۱۳۸۴)؛ نزاع و درگیری در شهر تهران
متغیرهای «پرخاشگری»، «قوم‌گرایی» و «تجربه عینی نزاع» تأثیر معنی‌دار و مثبت و میزان کنترل اجتماعی و تحصیلات نیز تأثیر معنی‌دار و منفی بر میزان گرایش به نزاع داشته‌اند.	ربانی خوراسگانی و همکاران (۱۳۸۶)؛ بررسی جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر مسئله نزاع جمعی (مطالعه موردی استان ایلام)
مهم‌ترین عوامل ایجاد و گسترش نزاع جمعی می‌باشند.	درستی (۱۳۸۸)؛ عوامل منازعه در شهرستان بویراحمد

نتیجه	محقق، سال انجام و موضوع
ضعف کنترل اجتماعی یا نهادی، تعصبات سیاسی - انتخاباتی، چندهمسری (تعدد زوجات)، ناکامی در به ثمر نرسیدن ازدواج‌های تمحیلی، بیکاری و فقر فرهنگی از علل نزاع هستند.	خیالپرستان (۱۳۸۸)؛ عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری‌های محلی در میان روستائینشینان شهرستان دنا در فاصله سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۲
در جایی که گروه‌های متمایز اجتماعی وجود دارند، مبارزه آن‌ها برای کسب قدرت و منابع کمیاب (آب و زمین) در بروز نزاع‌های دسته‌جمعی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. از سوی دیگر در جایی که نظام مبتنی بر خویشاوندی نسبتاً یکپارچه‌ای است و گروه‌بندی‌های اجتماعی شکل نگرفته، نزاع‌های دسته‌جمعی به وقوع می‌پیوندد.	ناییبی و جسورخواجه (۱۳۸۸)؛ ریشه‌یابی نزاع‌های دسته‌جمعی (مطالعه روستای کوچی و افشرد از توابع خواجه در استان آذربایجان شرقی)*
تعلق به جامعه قبیله‌ای (بیش‌ترین تأثیر)، احساس آنومی، محرومیت نسبی، کنترل اجتماعی، تحصیلات، خاستگاه خانوادگی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی	حسین زاده و همکاران (۱۳۸۹)؛ عوامل مؤثر بر میزان گرایش به نزاع دسته‌جمعی در اهواز
اعتماد تأثیری بر گرایش به نزاع جمعی نداشته است، اما خویشاوندگرایی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی تأثیر معناداری بر گرایش نزاع جمعی داشته‌اند.	میر فردی و همکاران (۱۳۹۰)؛ میزان گرایش به نزاع در میان مردان ۱۵ تا ۶۵ سال شهرستان بویراحمد و عوامل مؤثر بر آن
عوامل اجتماعی (نظارت رسمی، نظارت نیمه‌رسمی، نظارت مردمی، طایفه‌گرایی)، فرهنگی (باورهای طایفه‌ای، مسائل ناموسی)، اقتصادی (کمیابی منابع، اختلافات ملکی)، سیاسی (رقابت نخبگان از قبیل اعضای شورا و دهیاری برای مدیریت روستا)	عشایری (۱۳۹۱)؛ نزاع دسته‌جمعی در جوامع عشایری ایران
متغیرهای اختلافات ملکی، خانوادگی، عدم اعتماد به مراجع قضایی و انتظامی و عوامل فرهنگی تاریخی و گرایش به نزاع دسته‌جمعی رابطه معناداری وجود دارد.	شریعتی و همکاران (۱۳۹۱)؛ بررسی عوامل مؤثر بر تمایلات بالقوه به نزاع دسته‌جمعی در شهرستان خدابنده
عوامل مؤثر بر نزاع جمعی؛ مسائل ملکی-زراعی (بیش‌ترین میزان)، شوخی‌ها و بی‌احترامی‌های کلامی، مسائل مالی، اختلافات قدیمی، ناموسی، خانوادگی	میر فردی و صادق نیا (۱۳۹۱)؛ گونه شناسی نزاع‌های دسته‌جمعی در شهرستان بویراحمد*
رابطه متغیرهای سن، احساس آنومی، گرایش قومی و قبیله‌ای، خاستگاه خانوادگی و کنترل اجتماعی با نزاع تأیید شد ولی رابطه بین متغیرهای پایگاه اقتصادی اجتماعی و محرومیت نسبی با نزاع تأیید نشد.	واحدی (۱۳۹۲)؛ عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری فردی از دیدگاه شهروندان شهر خوی
رابطه مثبتی بین متغیرهای اجتماعی (نظارت نیمه‌رسمی، نظارت رسمی، نظارت مردمی و طایفه‌گرایی)، اقتصادی (اختلاف ملکی و	عشایری و ایمانی جاجرمی (۱۳۹۲)؛ مطالعه جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغناپ و همکاران | ۱۹۳

نتیجه	محقق، سال انجام و موضوع
کمیابی منابع) و فرهنگی (مسائل ناموسی و باورهای طایفه‌ای) با نزاع دسته‌جمعی وجود دارد، اما رابطه عوامل سیاسی در قالب رقابت نخبگان (رقابت اعضای شورا و انتخاب دهیار) با نزاع دسته‌جمعی معنادار نبوده است.	شکل‌گیری نزاع‌های دسته‌جمعی روستایی
ترس از بزه دیدگی آن‌ها را به فکر چاره می‌اندازد. پذیرش ارتکاب نزاع، مطلوب‌ترین و اجتناب‌ناپذیرترین راهبرد برای حل مسائل شخصی و خانوادگی، در دسترس پسران محلات پایین شهری است. آن‌ها با ارائه و نمایش یک نزاع شکوهمند و فتح آن نه‌تنها مشکل خود را حل می‌نمایند، بلکه با کسب هویت قمپزی، از خطرات احتمالی آتی نیز پیشگیری می‌کنند.	جهانگیری و بیدگلی (۱۳۹۳)؛ برساخت‌های شخصی پسران از نزاع‌های بین فردی در بستر محلات شیراز*
مذهبی بودن، اعتماد بین فردی، اعتماد به پلیس، قانون‌گرایی مردم، حاشیه‌نشینی، بیکاری، گرانی، طایفه‌گرایی، میزان فقر، مدیریت شهری و قدرت‌طلبی افراد با نزاع دسته‌جمعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.	عشایری (۱۳۹۴)؛ عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر نزاع دسته‌جمعی در شهرستان مشکین شهر
نتایج حاصل از بررسی حکایت از وجود رابطه معنادار بین سن، تجربه عینی نزاع، رضایت از زندگی، و دسترسی به امکانات رفاهی و نزاع داشته است.	افشانی و همکاران (۱۳۹۴)؛ بررسی پدیده نزاع در بین شهروندان ساکن یزد
ناآگاهی اجتماعی، سرمایه اجتماعی برون گروهی پایین، کمیابی منابع، بی‌توجهی به عرف و طایفه‌گرایی عامل اصلی شکل‌گیری نزاع دسته‌جمعی هستند.	درویشی (۱۳۹۴)؛ مطالعه ریشه و پیامدهای وقوع نزاع دسته‌جمعی در شهرستان هندیجان
بین متغیرهای محرومیت نسبی، آنومی اجتماعی، پیوند اجتماعی، تجربه عینی نزاع، تحلیل هزینه - پاداش نزاع، طبقه اجتماعی و بیگانگی فرهنگی - اجتماعی و گرایش به نزاع و درگیری فردی و جمعی در بین شهروندان رابطه معناداری وجود دارد.	رنجبر سقزچی (۱۳۹۵)؛ عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به نزاع و درگیری فردی و جمعی در بین شهروندان شهر اردبیل
متغیرهای خودنمایی گروه، حس تلافی جویانه، ضعف انسجام اجتماعی، بیگانه‌هراسی، نابرابری در قدرت، ضعف بازدارندگی بیرونی و رقابت بر سر منابع با نزاع دسته‌جمعی رابطه دارند.	شاطریان و همکاران (۱۳۹۵)؛ بررسی و تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع دسته‌جمعی در جوامع روستایی (مورد مطالعه: جامعه روستایی استان اردبیل)
بین متغیر تعاملات مثبت با انسجام اجتماعی، متغیرهای زمینه‌ای (سن، وضعیت تأهل، تحصیلات و درآمد متوسط خانواده)، وضعیت اشتغال و کنترل خانواده با گرایش به نزاع رابطه معناداری وجود ندارد.	بخارایی و همکاران (۱۳۹۵)؛ مطالعه عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع‌های خیابانی در شهرستان بندرعباس

نتیجه	محقق، سال انجام و موضوع
بین سخت‌گیری والدین، بدرفتاری والدین با فرزندان، رفت‌وآمد با همسالان، احساس انومی اجتماعی، نظارت والدین بر رفتار فرزندان، نظارت اجتماعی غیررسمی، نظارت رسمی، تحصیلات پایین، بیکاری و نزاع و درگیری جوانان رابطه معنادار وجود دارد.	صداقت‌زادگان و همکاران (۱۳۹۶)؛ عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با نزاع و درگیری جوانان سرپل ذهاب (با تأکید بر خانواده)
تعصبات طایفه‌ای، جمع‌گرایی عمودی، همبستگی درون گروهی، پیوندهای خویشاوندی، مسائل ناموسی، عمومی شدن خشونت و نزاع، نخبگان نزاع، اختلافات ملکی، بیکاری، رقابت نخبگان، فروپاشی ساختار سنتی مدیریت، بی‌اعتمادی به مراجع قضایی و انتظامی، آگاهی از محرومیت، تجربه عینی نزاع (مشاهده و مشارکت) و مسائل و خاطرات ناخوشایند گذشته بستر و زمینه نزاع دسته‌جمعی را مهیا می‌کنند	طالب و همکاران (۱۳۹۶)؛ مطالعه کیفی عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر نزاع‌های دسته‌جمعی (مورد مطالعه: شهرستان ایذه)*
نزاع دسته‌جمعی تحت تأثیر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوده است. ته‌نشست‌های فکری - فرهنگی جامعه همچون طایفه‌گرایی و ناموس‌پرستی همواره نقش به‌سزایی در بروز نزاع‌ها داشته و از طرفی شرایط اقتصادی (بیکاری و اختلافات ملکی) نزاع‌های دسته‌جمعی را وارد فاز جدیدی کرده است.	قائم‌نژاد و همکاران (۱۳۹۶)؛ تحلیل شکل‌گیری نزاع‌های دسته‌جمعی در مناطق روستایی شهرستان سلسله
متغیرهای پرخاشگری، اختلافات ملکی، خویشاوندگرایی و تجربه عینی نزاع از عوامل مؤثر شناسایی شدند. متغیرهای پرخاشگری و اختلافات ملکی به ترتیب با ضریب بتاهای (۰/۵۵) و (۰/۱۳۵)، بیش‌ترین تأثیر را بر گرایش به نزاع دسته‌جمعی داشته‌اند.	افشانی و همکاران (۱۳۹۷)؛ بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع دسته‌جمعی در شهر لردگان
سه دسته عوامل علی (شامل ضعف مهارت‌های ارتباطی، کاهش آستانه تحمل و اختلافات مالی و خانوادگی)، زمینه‌ای (شامل محل سکونت، پایگاه اجتماعی اقتصادی و تحصیلات فرد و والدین، و مؤلفه‌های مهیاکننده موقعیت نزاع و درگیری در سطح شهر) و مداخله‌ای یا تسهیل‌کننده (دربرگیرنده خشونت ساختاری و فقر فرهنگی) مؤثر شناخته شدند.	احمدی و ادهم (۱۳۹۷)؛ مطالعه جامعه‌شناختی نزاع‌های خیابانی (بررسی افراد درگیر نزاع در شهر سنندج)*
متغیرهای سرمایه اجتماعی، کنترل اجتماعی، نارضایتی اجتماعی، تعلق ایلی، اختلافات اجتماعی از عوامل مؤثر نزاع در استان است.	جوآنمرد و همکاران (۱۳۹۸)؛ تبیین شکل‌گیری نزاع دسته‌جمعی در استان اردبیل
بین میزان تعامل با خانواده، تعامل با دوستان، تعهد به هدف‌های قراردادی و مرسوم جامعه، مشارکت و درگیر بودن در فعالیت‌های	زارعی و همکاران (۱۳۹۹)؛ بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نزاع و خشونت بین

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغناپ و همکاران | ۱۹۵

نتیجه	محقق، سال انجام و موضوع
فردی جوانان با تأکید بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: جوانان ۳۰-۱۸ ساله همدان)	روزمره و تعهد به ارزش‌های اجتماعی با میزان گرایش به نزاع و خشونت بین فردی جوانان رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.
کاهش انسجام اجتماعی به دلیل افزایش گسست اجتماعی، کاهش امنیت روانی و اجتماعی، از دست رفتن سرمایه اجتماعی و تضعیف حاکمیت قانون تحت تأثیر افزایش تمایل و انگیزه برای حمل سلاح گرم، گرایش به الگوهای رفتاری خشونت‌آمیز و تقویت روحیه مطالبه‌گری مؤثرند.	رضازاده و همکاران (۱۴۰۰)؛ شناسایی پیامدهای امنیتی و انتظامی نزاع دسته‌جمعی در شهرستان میاندوآب*
نمادگرایی، سنت‌پرستی، فرقه‌ای بودن جامعه روستایی، وجود طوایف گوناگون متخاصم، برگزاری مراسم سنتی و تنش‌های تاریخی، روستاها را به سمت فرهنگی شدن نزاع دسته‌جمعی سوق داده است.	ساید ^۱ (۲۰۱۷)؛ «تعارض روستایی در برزیل»
در محیط‌های سنتی به دلیل ساختار آن و نزدیکی، روابط نزاع سریع‌تر رخ می‌دهد و این امر از عواملی چون شرایط محیطی قدرت، گروهی پشتوانه جمعی و مسئله غیرت تأثیر می‌پذیرد.	مورگانز ^۲ (۲۰۱۵)؛ «افزایش نزاع‌های روستایی در برزیل»
وجود آداب و رسوم مختلف و نمادها و فرقه‌گرایی عامل درگیری و نزاع در روستای مویل است؛ همچنین تغییرات اداری به تصویب رسیده در خصوص ساخت‌وساز تنش‌ها و نزاع‌ها را در آینده دوچندان می‌نماید.	کاترین ساید ^۳ (۲۰۱۴)؛ بررسی تعارض روستایی آداب و رسوم نمادها و مراسم بزرگداشت در منطقه مویل در ایرلند شمالی
کمبود زمین برای چراگاه و کشت، کمیابی آب و دام و روابط خانوادگی را عامل اصلی نزاع در جامعه گروناوا دانسته‌اند. اکثر پاسخگویان نقش مهمی برای سازوکارهای سنتی در حل و فصل اختلافات قائل هستند؛ ۵۵ درصد سازوکارهای مدرن را در حل و فصل اختلافات ترجیح می‌دهند.	امانوئل و ندیموا ^۴ (۲۰۱۳)؛ مکانیسم‌های سنتی حل نزاع در منطقه گروناوا در شمال تانزانیا

* روش‌شناسی این تحقیقات، کیفی (مصاحبه کیفی و در یک مورد بررسی پرونده‌های موجود در کلانتری بوده) اما روش گردآوری داده‌ها در سایر تحقیقات، پیمایش با ابزار پرسشنامه بوده است.

1. Side
2. Morgans
3. Katherine Side
4. Maria Emanuel & Tumpe Ndimbwa

عمده پژوهش‌های صورت گرفته، در زمینه نزاع دسته‌جمعی بوده و همچنین در اکثر آنها مسئله کمیابی منابع یا مسائل طایفه‌ای، علت اصلی نزاع و درگیری عنوان شده است اما این پژوهش اولاً به نزاع فردی و جمعی توأماً می‌پردازد و ثانیاً سعی نموده تا با استفاده از ترکیبی از متغیرهای این پژوهش‌ها و ارجاع به ادبیات نظری، دیدگاهی نسبتاً جامع به عوامل مؤثر بر نزاع داشته باشد. بر این اساس، وجه تمایز پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌ها، در متفاوت بودن جامعه آماری (جغرافیای خاص استان همدان)، توجه هم‌زمان به نزاع فردی و جمعی و سعی در توجه به متغیرهای عام این تحقیقات است. از سوی دیگر، در این تحقیق، بر پیشگیری و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد نیز تأکید شده تا علاوه بر شناسایی علل، به نحوه پیشگیری هم پرداخته شود.

چارچوب نظری تحقیق

روانشناسان که فرد را واحد مطالعات خود قرار می‌دهند، پدیده انحراف را نیز به ویژگی‌های فردی نسبت داده و میان کجروی و ویژگی‌های شخصیتی انسان، رابطه برقرار می‌کنند. به باور آنان برخی از تیپ‌های شخصیتی، تمایل بیشتری به انجام کنش کجروانه از خود نشان می‌دهند. بر این اساس، انحراف، نوعی اختلال رفتاری است که از خصوصیات و ویژگی‌های فردی ناشی می‌شود (ویسی و عبدی، ۱۴۰۰: ۲۲۸). بین شخصیت برون‌گرایی با پرخاشگری و درگیری رابطه وجود دارد و تیپ‌های شخصیتی برون‌گرا، تمایل بیشتری به خشونت دارند (Liu & Liu, 2021). به خطر افتادن شخصیت، آبرو و جایگاه افراد، به لحاظ انگیزش‌های روان‌شناختی می‌تواند عامل تشدید درگیری شود (Baumeister, Smart & Boden, 2020). تبیین‌های جامعه‌شناختی، دیدگاه فراتری به موضوع انحرافات اجتماعی دارند و اصولاً علت کجروی را در محیط اجتماعی، ساخت اجتماعی و روابط اجتماعی پی‌جویی می‌کنند. ادبیات نظری پیرامون تحلیل نظری نزاع، گسترده است اما در اینجا با هدف رعایت اختصار، صرفاً به چارچوب نظری تحقیق یعنی نظریه‌هایی که تبیین بهتری از این پدیده به دست می‌دهند و فرضیه‌ها از آنها استخراج شده، اشاره می‌شود.

نظریه محرومیت نسبی: از دیدگاه تد رابرت گر، خشونت مدنی به عنوان نوعی پرخاشگری، نتیجه احساس ناکامی است. محرومیت نسبی، یکی از مهم ترین منابع ایجاد ناکامی است. محرومیت نسبی، اعم از فردی و جمعی، نتیجه احساس وجود شکاف غیرقابل تحمل بین توقعات ارزشی و قابلیت ارزشی است، احساس محرومیت نسبی، بسته به شدت پابندی به ارزش های مورد توقع، مشروع دانستن محرومیت، فرصت های بدیل ممنوع شده و دفعات محرومیت، به نارضایتی و خشم منجر می گردد. اگر زمینه تسهیل کننده مانند توجیه هنجاری و فایده ای خشونت و پشتیبانی گروهی قوی تر از زمینه های اجتماعی کنترل کننده مانند کیفر و جابجایی نهادی عمل کنند احتمالاً خشم به خشونت جمعی می انجامد (رابرت گر، ۱۳۹۵).

ناکامی اجتماعی: لئونارد برکووتیز ناکامی را به منزله مسدود شدن راه های دستیابی به اهداف، تعریف کرده است. بدون تردید پرخاشگری و نزاع، یکی از مهم ترین عوارض ناکامی است. نیرومندی پرخاشگری، بستگی به عواملی نظیر نیرومندی انگیزه ناکام شده، موقعیت ظاهر شدن ناکامی و میزان اختلال در رفتار به دفعات تکرار عوامل ناکام کننده و انواع عوامل ناکام کننده دارد. در مقابل ناکامی ها، تحمل افراد و گروه ها متفاوت است و آستانه تحمل ناکامی، مفهومی است که حکایت از توانایی و مقاومت مختلف فرد و گروه های اجتماعی در برابر ناکامی دارد (جوانمرد، عشایری و هاشمی، ۱۳۹۸: ۵۱).

نظریه یادگیری اجتماعی: باندورا تأکید ویژه ای بر نقش یادگیری مشاهده ای در آشنایی با رفتار می کند. وی مدعی است که غالب رفتارهای انسان از طریق مشاهده و در خلال فرایند الگوسازی فراگرفته می شود و بر اساس این نظریه پرخاشگری و خشونت نیز نوعی رفتار و کنش اجتماعی است که از طریق فرایندهای اجتماعی، تولید، بازتولید و فراگرفته می شود. به بیان دیگر بر تأثیرات متقابل بین رفتار و محیط تأکید دارد و بر

الگوهای از رفتار متمرکز می‌شود که فرد آنها را برای کنار آمدن با محیط در خود پرورش می‌دهد. الگوهایی که از راه تجربه مستقیم پاسخ‌های محیط به فرد یا مشاهده پاسخ‌های دیگران کسب می‌شود (گودرزی و عباسی، ۱۳۹۶: ۴۲). بر اساس تئوری یادگیری اجتماعی باندورا، رفتارهای ناهنجار مثلاً گرایش به نزاع‌های فردی و دسته‌جمعی، زائیده یادگیری اجتماعی هستند.

نظریه تعصب ابن خلدون: ابن خلدون در بررسی چگونگی ظهور و افول یک تمدن و فرهنگ، به‌طور ویژه به نقش تعصبات و عصبیت توجه کرده است. گروه‌هایی که همواره از ترس تهاجم اقوام بیگانه در دل هراس دارند، به‌ناچار نسبت به اعضای داخل گروه خود احساس تعصب مفرطی دارند. او معتقد است که تضادهای برون‌گروهی به انسجام گروهی منجر می‌شود و این انسجام به عمیق‌تر شدن هر چه بیشتر عصبیت می‌انجامد و تضادهای برون‌گروهی با رشد عصبیت درون‌گروهی افزایش می‌یابد (اسدپور و درستی، ۱۳۹۲: ۶۵-۴۶).

نظریه هویت جمعی و درون‌گروه - برون‌گروه: در این زمینه یکی از نظریات مشهور نظریه هویت اجتماعی تاجفل و ترنر است که برای تبیین تضاد بین گروهی از نظریه هویت اجتماعی (جمعی) یا الگوی گروه حداقلی استفاده می‌کنند این نظریه بر حضور مقوله‌بندی‌های اجتماعی، نظام‌های سلسله‌مراتبی هویت‌های گروهی و گروه‌بندی‌های درون‌گروه - برون‌گروه به صورت زمینه‌نگرش‌های خصومت‌آمیز تأکید دارد و برای تبیین گرایش به نزاع جمعی از مقوله‌بندی‌هایی چون میزان طایفه‌گرایی، خویشاوندی مثل هویت‌های جمعی طایفه‌ای - تیره‌ای و خانوادگی استفاده می‌کند و آنچه نتیجه می‌گیرد نگرش مثبت افراد، نسبت به درون‌گروه خود است و مقوله‌بندی بین‌گروهی در موقعیت خاص به خویش‌گرایی و تبعیض و تنش علیه برون‌گروه منجر می‌شود که در نهایت این مسائل، زمینه نزاع و درگیری را فراهم می‌کند (تاجفل و ترنر^۱، ۲۰۱۷: ۵۶).

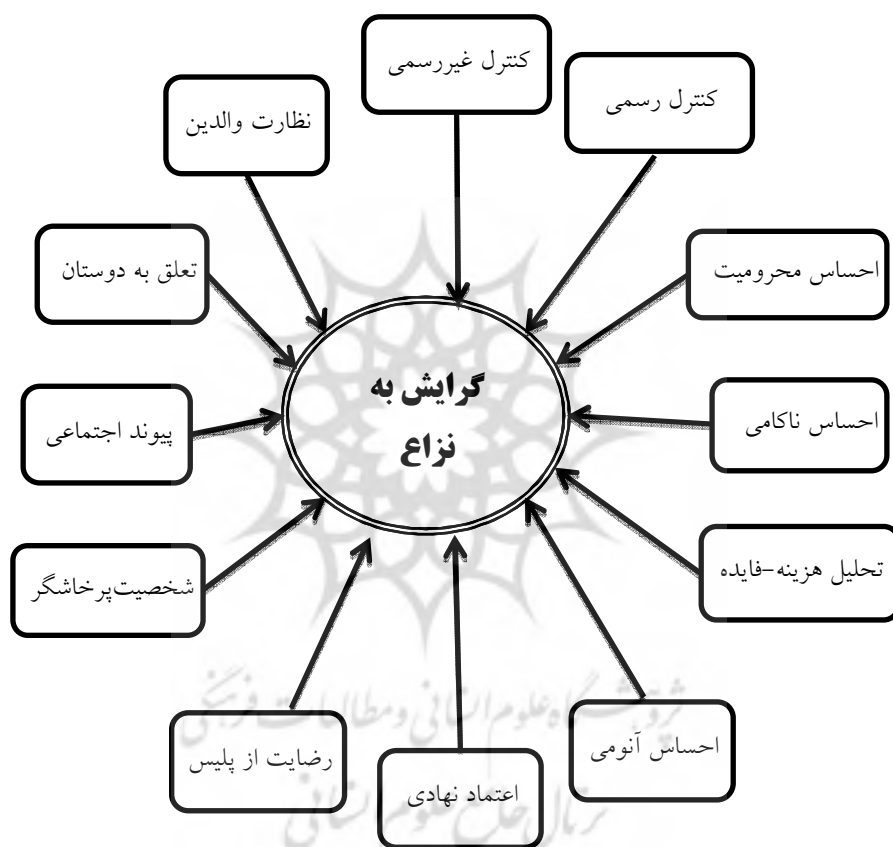
1. Tajfel, H. Turner, C.

نظریه فشار ساختاری: این نظریه، رفتارهای انحرافی را نتیجه فشارهای اجتماع می‌داند. ساختارهای اجتماعی، زمینه‌هایی را برای انواع خاص کجروی از جمله نزاع و ستیزه‌جویی فراهم می‌کنند. عواملی چون فشارهای اقتصادی و شخصی، جایگاه و اعتبار اجتماعی و ساختار خانوادگی بر نزاع و درگیری‌های جمعی تأثیرگذار است (Tajfel & Turner, 2018). رابرت مرتن، این فشار را ناشی از ناتوانایی شخص در دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی می‌داند. آلبرت کوهن، ناکامی در رسیدن به جایگاه بالا در جامعه را عامل فشار معرفی می‌کند. کلوارد و آلین، عدم برخورداری اشخاص از فرصت‌های مشروع برای نیل به هدف را واردکننده فشار بر افراد و راندن آنان به سوی کج رفتاری می‌دانند (کیانی و فاضلی، ۱۴۰۰: ۱۵۵).

نظریه بازدارندگی: مشارکت افراد در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی (کار، زندگی خانوادگی، سرگرمی و ...) از نظر هیرشی باعث می‌شود که افراد، فرصت کمتری برای درگیر شدن در رفتارهای کج روانه داشته باشند. درعین حال به نظر او همین مشارکت، فرد را در معرض انواعی از اهرم‌های کنترل اجتماعی قرار می‌دهد. به همین نحو آشکار است کسانی که در فعالیت مرسوم و متعارف جامعه مشارکت ندارند، فرصت و آزادی عمل بیشتری نیز برای دست یازیدن به رفتارهای کجروانه می‌یابند. از دیدگاه تئوری هیرشی، نزاع دسته‌جمعی مانند دیگر اشکال بزهکاری، معلول کاهش و فقدان نظارت و کنترل اجتماعی است. زمانی که کنترل اجتماعی تضعیف می‌گردد متقابلاً یکپارچگی اجتماعی، دستخوش زوال و نقصان می‌شود که این مسئله به کاهش اقتدار ناشی از یکپارچگی منجر شده و بالأخره در اثر آن، توانایی پیشگیری مؤثر از بزهکاری و انحراف نقصان یافته و احتمال بروز کژرفتاری افزایش می‌یابد (قاسمی‌نژاد، حسونند، و قلیزاده، ۱۳۹۶: ۶).

نظریه نظارت (کنترل) اجتماعی: این نظریه بر دو اصل تأکید می‌ورزد: نخست این که افراد برای رسیدن به هدفی یا دستیابی به اقتدار در برابر دیگران، به استفاده از زور و قدرت تمایل دارند. دوم این که، نظارت اجتماعی به‌مثابه مانعی بر سر راه اقتدار و خشونت قرار می‌گیرد. این نظریه تأکید دارد که گروهی از مردم برای پیش برد مقاصد و به کرسی

نشان‌دهنده خواسته‌های خود، هر زمانی که از راه‌های مفاهمه و گفتگو به نتیجه نرسند، از زور و روش‌های خشونت‌آمیز استفاده می‌کنند و در مقابل هم، زمانی که با مقاومت در برابر آنان، مانع تحقق خواسته‌های آنان می‌شوند، این تنش و کشمکش منجر به شکل‌گیری خشونت بیشتر می‌شود (کریم پور، ۱۳۹۴: ۳۴).



شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

فرضیات تحقیق

- * به نظر می‌رسد ظرفیت پرخاشگری در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد ادراک از نظارت والدین در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد ادراک از وجود کنترل غیررسمی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد ادراک وجود کنترل رسمی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد احساس تعلق به شبکه دوستان در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد احساس تعلق به اجتماع (پیوند اجتماعی) در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر دارد.
- * به نظر می‌رسد احساس محرومیت اجتماعی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد احساس ناکامی اجتماعی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد احساس آنومی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد تحلیل هزینه-فایده از نزاع در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد رضایت از عملکرد پلیس در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.
- * به نظر می‌رسد اعتماد نهادی (نهادهای قضایی) در گرایش به نزاع فردی یا جمعی تأثیر معنادار دارد.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به ماهیت فرضیه‌های تحقیق، روش تحقیق، پیمایش و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته است. جامعه آماری تحقیق را شهروندان ۱۸ تا ۵۰ سال ساکن در محلات مستعد آسیب نزاع در شهرستان‌های همدان، اسدآباد و ملایر تشکیل می‌دهند. در این شهرستان‌ها، با توجه به توزیع جغرافیایی نزاع، عمدتاً مناطق مستعد خشونت و نزاع مورد هدف قرار گرفت. در نهایت، در ملایر و اسدآباد پنج محله (خوشه) مستعد نزاع و در همدان هشت محله به شیوه نمونه‌گیری در مرحله اول، خوشه‌ای^۱ و در مرحله بعد تصادفی^۲ انتخاب شدند.

حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد و در نهایت، از یک یا دو بلوک در مناطق انتخاب‌شده، به صورت تصادفی، ۲۰ تا ۲۴ پاسخگو و در مجموع ۱۸ نقطه و ۳۹۵ فرد مورد مطالعه قرار گرفتند. شرکت در تحقیق کاملاً داوطلبانه بود و در ابتدا، به پاسخگویان اطمینان داده شد که پاسخ‌های آنها محرمانه و صرفاً برای تحلیل‌های کلی است. اعتبار^۳ پرسشنامه با «روش صوری» تأمین شد، بدین صورت که گویه‌هایی که برای سنجش هر متغیر تدوین شده بود به سه داور متخصص ارائه شد و بر اساس نظرات آنان در پرسشنامه نهایی برخی گویه‌ها حذف یا اصلاح شدند. پایایی ابزار تحقیق نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ و کسب مقادیر بالاتر از ۰/۷ برای همسانی درونی گویه‌ها تأمین شده است.

در جدول ۱، تعریف نظری و یک گویه از تعاریف عملی متغیرها به همراه تعداد گویه‌های آن آمده است. گویه‌ها با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (خیلی کم تا خیلی زیاد) به پاسخگویان ارائه شد.

-
1. Cluster
 2. Random
 3. validity

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغتاب و همکاران | ۲۰۳

جدول ۱- متغیرهای تحقیق، تعریف نظری و عملی آنها

تعداد گویه‌ها	نمونه گویه‌ای از تعریف عملی	تعریف نظری متغیر	متغیر
۵	اگر عصبانی شوم هرکسی جلویم باشد را حریف هستم.	بیانگر تمایل و خواستی است که فرد را آماده اقدام به نزاع فردی می‌کند.	گرایش به نزاع فردی
۵	اگر ببینم دوستان نزدیک یا اقوامم وارد دعوا شده‌اند، فارغ از مقصر بودن یا نبودنشان، حتماً به کمک خواهیم رفت.	بیانگر حالتی است که فرد تصور می‌کند در صورت نزاع، روی کمک دیگران حساب کند و خود نیز آماده است در صورت نیاز به یاری دیگران بشتابد.	گرایش به نزاع جمعی
۵	بعضی از حرف‌ها و کارهای مردم در کسری از ثانیه آدم را عصبانی می‌کنند.	در تیپولوژی از انواع شخصیت، برخی مستعد خشونت هستند و یا با کمترین تحریک، آماده واکنش‌های خشن‌اند.	استعداد پرخاشگری
۵	کار خلافی انجام نمی‌دهم / نمی‌دامم تا مبادا در برابر والدینم احساس شرمندگی کنم.	منظور وجود یا فقدان این حس در افراد است که آیا از سوی والدین مورد ارزیابی و بازخواست قرار می‌گیرند یا خیر.	ادراک از نظارت والدین
۵	دوست ندارم در محله‌مان به عنوان آدم خطرناک یا اهل شر و دعوا شناخته شوم.	آیا فرد تصور می‌کند قیدوبندهای غیررسمی (دوستان، محله، آبرو و غیره) بر رفتار و کردارش حاکم است یا خیر.	ادراک از وجود کنترل غیررسمی
۴	هر کس کار خلاقانه انجام دهد قطعاً بالأخره گیر قانون می‌افتد و مجازات خواهد شد.	کنترلی که توسط نهادهای رسمی (همچون پلیس) و بر اساس اختیارات قانونی اعمال می‌شود. اینکه آیا افراد احساس می‌کنند قانون، ضابطین و ضمانت اجرای آن بر رفتار و کردارشان ناظر است یا خیر.	ادراک از وجود کنترل رسمی
۵	هر اتفاقی بیفتد من و دوستانم پشت همدیگر را خالی نمی‌کنیم.	میزان وابستگی و تعصب نسبت به دوستان و شبکه دوستان است.	احساس تعهد به شبکه دوستان
۴	ارزش‌های جامعه مراستا با ارزش‌های مدنظر من است. / به قوانین جامعه احترام می‌گذارم.	احساس یگانگی با جامعه و احترام به آن. نوعی احساس بدهکاری و دینی که مردم نسبت به جامعه دارند.	پیوند اجتماعی

تعداد گویه‌ها	نمونه گویه‌ای از تعریف عملی	تعریف نظری متغیر	متغیر
۳	وقتی امکانات و سطح زندگی خود را با دیگران مقایسه می‌کنید، در مجموع چقدر وضع خود را بهتر از دیگران می‌دانید؟	احساس ناشی از ارزیابی امکانات و داشته‌های خود در مقایسه با داشته‌های دیگران درحالی‌که خود را مستحق داشتن آنها بدانند.	احساس محرومیت اجتماعی
۴	احساس می‌کنم هرچقدر هم سخت تلاش کنم به جایی نخواهم رسید.	میزان دستیابی به اهداف یا احساس دسترس‌پذیری اهداف در اندیشه شهروندان است.	احساس ناکامی اجتماعی
۶	آن‌قدر بی‌نظمی در جامعه وجود دارد که نمی‌توان گفت فردا چه اتفاقی ممکن است بیفتد.	آنومی، بیانگر احساس بی‌قانونی و هرج‌ومرج بوده و خصیصه بارز آن از هم‌پاشیدگی معیارهای حاکم بر روابط و تعاملات اجتماعی است و فرد در میان تناقض‌ها بلا تکلیف می‌ماند.	احساس آنومی
۴	اگر دعوایی رخ دهد می‌توان با دیه مشکل را حل کرد اما نمی‌توان از حیثیت خود گذشت.	ارزیابی فرد از اینکه اگر وارد نزاع بشود یا نشود چه چیزی را از دست می‌دهد و در عوض چه چیزی به دست می‌آورد.	تحلیل هزینه-فایده از نزاع
۴	به نظر من پلیس در مأموریت‌های خود به شکل مناسبی عمل می‌کند.	دیدگاه شهروندان در زمینه عملکرد پلیس (هم به صورت کلی هم در هنگام وقوع نزاع) است که آیا رضایت‌بخش بوده یا نیازمند تقویت کم و کیف مداخلات است.	رضایت از عملکرد پلیس
۴	اگر کاری در دادگاه داشته باشم مطمئن هستم که به بهترین شکل حل خواهد شد.	حسن ظن فرد نسبت به نهادهای مرتبط با پدیده نزاع، اعتقاد به اهمیت اطاعت از قوانین و پیگیری امور خود از مسیرهای قانونی.	وضعیت اعتماد نهادی

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغتاب و همکاران | ۲۰۵

در نهایت، برای محاسبه شاخص مربوط به متغیرها، گویه‌های مربوط به هر یک از متغیرها با هم جمع شد. برای ارائه میانگین در هر شاخص و برای امکان مقایسه وضعیت متغیرهای پژوهش و سهولت در گزارش و فهم این نمرات، دامنه نمرات بر اساس فرمول زیر، به مقیاس صفر (کمترین نمره) تا صد (بالاترین نمره) تبدیل شده است.

$$s = \frac{x - \min}{\max - \min} * 100$$

S نمره متغیر در مقیاس جدید: X نمره متغیر در مقیاس قبلی

min: کم‌ترین نمره متغیر در مقیاس قبلی: max بیش‌ترین نمره متغیر در مقیاس قبلی

در نهایت، آن شاخص به صورت زیر به مقوله‌های ترتیبی تبدیل شده است:

۸۰ تا ۱۰۰	۶۰ تا ۸۰	۴۰ تا ۶۰	۲۰ تا ۴۰	۰ تا ۲۰
خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم

یافته‌های تحقیق

الف- یافته‌های توصیفی
مشخصات جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه در جدول ۲ آمده است.

پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

مفهوم	مقوله‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۳۲۴	۸۲
	زن	۷۱	۱۸
تأهل	مجرد	۲۶۱	۶۶
	متأهل	۱۳۴	۳۴
سن	۱۸ تا ۲۰ سال	۳۲	۸
	۲۱ تا ۲۵ سال	۷۵	۱۹
	۲۶ تا ۳۰ سال	۹۱	۲۳
	۳۱ تا ۳۵ سال	۸۳	۲۱
	۳۶ تا ۴۰ سال	۷۱	۱۸
	۴۰ تا ۵۰ سال	۴۳	۱۱
تحصیلات	بی‌سواد / خواندن و نوشتن	۶۷	۱۷
	راهتمایی یا دیپلم	۲۲۱	۵۶
	تحصیلات دانشگاهی	۱۴۲	۳۶
وضعیت درآمدی	کمتر از ۵ میلیون تومان	۱۰۷	۲۷
	۵ تا ۱۰ میلیون تومان	۱۶۶	۴۲
	بیش از ده میلیون تومان	۱۲۲	۳۱

توصیف متغیرهای مستقل

وضعیت نمونه مورد مطالعه در متغیرهای تحقیق در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳- توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیتشان متغیرهای تحقیق

متغیر	خیلی پایین		متوسط		خیلی بالا	
	خیلی کم	کم	تا حدی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
گرایش به نزاع فردی	۱۸	۲۲	۳۱	۱۸	۱۱	۴۳
گرایش به نزاع جمعی	۲۱	۲۹	۳۷	۹	۴	۳۵
استعداد پرخاشگری	۱۷	۲۶	۳۴	۱۵	۸	۴۶
ادراک از نظارت والدین	۸	۱۳	۴۳	۲۱	۱۵	۵۹
ادراک از وجود کنترل غیررسمی	۱۱	۲۰	۳۹	۱۹	۱۱	۴۶
ادراک از وجود کنترل رسمی	۵	۱۲	۴۳	۲۲	۱۸	۵۹
احساس تعهد به شبکه دوستان	۳	۱۳	۴۴	۲۳	۱۷	۶۷
پیوند اجتماعی	۶	۲۳	۴۹	۱۵	۷	۵۲
احساس محرومیت اجتماعی	۰	۷	۵۴	۲۸	۱۱	۶۹
احساس ناکامی اجتماعی	۴	۱۲	۴۸	۲۳	۱۳	۵۸
احساس آنومی	۶	۱۵	۴۵	۲۱	۱۳	۵۸
تحلیل هزینه-فایده از نزاع	۷	۱۴	۴۹	۱۹	۱۱	۵۵
رضایت از عملکرد پلیس	۵	۲۱	۴۳	۱۹	۱۲	۵۲
وضعیت اعتماد نهادی	۸	۲۷	۴۳	۱۹	۳	۴۵

ب- یافته‌های استنباطی

با عنایت به تبدیل داده‌ها به سطح فاصله‌ای- نسبی، ابتدا با استفاده از آزمون پیرسون، به بررسی کم و کیف رابطه بین متغیرها و در مرحله بعد، پس از تأیید وجود رابطه معنادار، به کنکاش در اثرگذار بودن یا نبودن متغیرها و میزان تأثیر هر یک پرداخته شده است.

جدول ۴- آزمون رابطه بین متغیرها با گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی

فرضیه	گرایش به نزاع فردی	گرایش به نزاع جمعی
استعداد پرخاشگری	۰/۳۴**	۰/۲۶**
ادراک از نظارت والدین	-۰/۴**	-۰/۵۱**
ادراک از وجود کنترل غیررسمی	-۰/۲۹**	-۰/۱۷**
ادراک از وجود کنترل رسمی	-۰/۳۳**	-۰/۲۶**
احساس تعهد به شبکه دوستان	۰/۲۴**	۰/۵۳**
پیوند اجتماعی	-۰/۱۴**	-۰/۱۹**
احساس محرومیت اجتماعی	۰/۴۱**	۰/۳۴**
احساس ناکامی اجتماعی	۰/۴۱**	۰/۳۹**
احساس آنومی	۰/۳۳**	۰/۲۶**
تحلیل هزینه-فایده از نزاع	-۰/۵۲**	-۰/۵۸**
رضایت از عملکرد پلیس	-۰/۱۴**	-۰/۲۲**
وضعیت اعتماد نهادی	-۰/۳۱**	-۰/۴۲**

بر اساس داده‌های جدول ۴، می‌توان گفت با افزایش ادراک از نظارت والدین، ادراک از وجود کنترل غیررسمی و ادراک از وجود کنترل رسمی میزان گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی کاهش می‌یابد. همچنین، با افزایش احساس تعلق به شبکه دوستان میزان گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی نیز افزایش می‌یابد و نیز با افزایش تعلق به اجتماع، میزان گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی کاهش می‌یابد. همین‌طور، با افزایش احساس محرومیت اجتماعی، احساس ناکامی و افزایش احساس آنومی میزان گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی نیز افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، با افزایش تحلیل هزینه-فایده و سنگین‌تر شدن کفه هزینه نزاع، میزان گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی کاهش می‌یابد.

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغتاب و همکاران | ۲۰۹

در خصوص رضایت از عملکرد پلیس نیز یافته‌ها نشان می‌دهد که با افزایش میزان رضایت، گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی کاهش می‌یابد.

با توجه به معنادار بودن رابطه تمامی متغیرهای مستقل تحقیق با متغیر وابسته، همه آنها وارد معادله رگرسیونی شده و نتایج آن در جدول ۵ و ۶ گزارش شده است.

جدول ۵- نتایج برازش مدل رگرسیونی تعیین‌کننده‌های متغیرهای گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی

فرضیه	گرایش به نزاع فردی	گرایش به نزاع جمعی
مقدار F	۲۷/۴۲**	۱۹/۳۶**
ضریب تعیین	۰/۳۲	۰/۲۸
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۱	۰/۲۶

شاخص‌های فوق، نشان از برازش مناسب مدل رگرسیونی دارد. به بیان دیگر، می‌توان گفت مدل از قابلیت پیش‌بینی مناسبی برخوردار است و می‌توان از تحلیل‌های تکمیلی برای استخراج میزان اثرگذاری هر یک از متغیرها بهره برد.

جدول ۶- آزمون رگرسیون سنجش میزان اثرگذاری متغیرها بر گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی

فرضیه	گرایش به نزاع فردی			گرایش به نزاع جمعی		
	بتای	انحراف	بتای	انحراف	بتای	انحراف
	غیراستاندارد	معیار	استاندارد	غیراستاندارد	معیار	استاندارد
مقدار ثابت	-	۳/۲	۱۲/۶	-	۲/۵	۸/۵۷
استعداد پرخاشگری	۱/۴۱	۰/۴۱	۰/۲۹**	۱/۵۶	۰/۲۱	۰/۲۸**
ادراک از نظارت والدین	-۲/۳۹	۰/۳۹	-۰/۳۶**	-۰/۷۱	۰/۴۶	-۰/۳۹**
ادراک از وجود کنترل غیررسمی	-۱/۴۵	۰/۲۸	-۰/۱۷**	-۲/۴	۰/۳۱	-۰/۱۵**
ادراک از وجود کنترل رسمی	-۰/۹۷	۰/۲۶	-۰/۳۸**	-۰/۶۷	۰/۷	-۰/۲۹**

۰/۵**	۰/۶۱	۳/۵	۰/۱۹**	۰/۱۱	۰/۳۴	احساس تعهد به شبکه دوستان
-۰/۲۳**	۰/۴۳	-۲/۶۱	-۰/۱۸**	۰/۲۴	-۱/۱۲	پیوند اجتماعی
۰/۲۹**	۰/۵۲	۰/۹۲	۰/۳۷**	۰/۴۶	۳/۲۸	احساس محرومیت اجتماعی
۰/۱۷**	۰/۶	۱/۳۸	۰/۲۷**	۰/۳۹	۱/۱۸	احساس ناکامی اجتماعی
۰/۱۹**	۰/۳۹	۳/۷۳	۰/۳۶**	۰/۲۹	۱/۷۳	احساس انومی
-۰/۲۹**	۰/۳۱	-۲/۵۹	-۰/۳۳**	۰/۴۳	-۱/۴	تحلیل هزینه-فایده از نزع
-۰/۱۶**	۰/۱۹	-۰/۲۳	-۰/۱۵**	۰/۵۷	-۰/۷۷	رضایت از عملکرد پلیس
-۰/۲۱**	۰/۲۵	-۱/۱۸	-۰/۱۷**	۰/۳۱	-۱/۱۲	وضعیت اعتماد نهادی

داده‌های به‌دست‌آمده حکایت از تأثیر معنادار تمامی متغیرهای وارد شده در مدل است. به بیان دیگر، تمامی متغیرها، علاوه بر ارتباط معنادار با متغیرهای گرایش به نزع فردی و جمعی، از قابلیت اثرگذاری بر فرایند ظهور و بروز این پدیده نیز برخوردار هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

نزع به عنوان یک رخداد روانی-اجتماعی، پدیده چند علتی است. یافته‌های تحقیق حاضر نیز نشان داد هر یک از متغیرهای متعدد موردنظر، می‌تواند بخشی از این پدیده را توضیح و تبیین کند. در بحث از ظرفیت پرخاشگری و گرایش به نزع فردی یا جمعی در تئوری‌های روانشناختی مشاهده شد که اغلب آنها معتقد بودند در فرآیند اجتماعی شدن فرد منحرف و معمولاً در رابطه بین والدین و فرزند، نقصان وجود داشته است. این نقیصه شامل ناراحتی عاطفی است که به تشکیل خصلت‌های شخصیتی کج سازگاری منتهی می‌شود. گفته می‌شود که تجارب دوران کودکی می‌تواند تأثیر دیرپایی در رفتار دوران بلوغ و بزرگسالی داشته باشد.

جان باولبی استدلال می‌کند که کودک، نیازهایی دارد و مهم‌ترین نیاز او امنیت عاطفی است که به مؤثرترین وجه ممکن می‌تواند با رابطه صمیمانه‌ای که بین مادر و فرزند

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغتاب و همکاران | ۲۱۱

برقرار می‌شود، تأمین گردد. چنانچه کودک به ویژه در دوران کودکی از عشق مادر محروم شود این امکان وجود دارد که به شخصیت روان‌رنجور مبتلا گردد. افراد روان‌رنجور معمولاً بدون تأمل و اندیشه عمل می‌کنند، به‌ندرت احساس گناه می‌کنند و در مقابل مجازات و درمان، واکنش چندانی نشان نمی‌دهند.

رابرت اندری، عقیده داشت که نقصان‌های شخصیتی ناشی از روابط بین فرزند و والدین، عامل مهمی در توجیه بزهکاری است. بر این اساس بسیاری از روان‌شناسان و روان‌کاوان؛ علل رفتارهای انحرافی را بر حسب نقص شخصیت فرد کج‌رو توجیه و تبیین می‌کنند و بر این باورند که برخی از گونه‌های شخصیت بیشتر از گونه‌های دیگر گرایش به تبهکاری و ارتکاب جرم دارند. در واقع، این وضعیت، فرد را مستعد انجام خشونت می‌کند. یافته‌های تحقیق حاضر نیز به‌نوعی تأییدکننده این دیدگاه‌ها بود. به لحاظ تجربی نیز، یافته‌های تحقیق در خصوص وجود ارتباط بین استعداد خشونت و گرایش به نزاع‌های فردی و جمعی با یافته‌های ربانی و همکاران (۱۳۸۶)، افشانی و همکاران (۱۳۹۷)، رضازاده و همکاران (۱۴۰۰) هم‌راستا بود و آنها نیز بر اهمیت این عامل در توضیح رفتارهای خشونت‌آمیز و نزاع تأکید داشتند.

در بحث رابطه ادراک جوانان از نظارت والدین و گرایش به نزاع فردی یا جمعی می‌توان گفت خانواده نخستین مأمینی است که کودکان در آن رفتارهای مطلوب اجتماع را یاد می‌گیرند و به واسطه وجود روابط عاطفی بین فرزند و والدین، دستورات و توصیه‌های والدین معمولاً از سوی فرزندان پذیرفته می‌شوند. علاوه بر این، نوعی حق مشروع نظارت بر رفتار فرزند نیز از سوی والدین پذیرفته می‌شود. همچنین، فرزندان، حتی وقتی رفتار بزهکارانه‌ای همچون نزاع انجام می‌دهند، سعی دارند آن را از والدینشان پنهان کنند. بر این اساس، احساس نظارت می‌تواند به عنوان مانعی برای رفتارهای انحرافی باشد.

در ادبیات نظری، مبنای پرخاشگری و خشونت در نظریه یادگیری اجتماعی باندورا، رفتار و کنش اجتماعی بوده که از طریق فرآیندهای اجتماعی، تولید، بازتولید و فراگرفته می‌شود (به ویژه در محیط خانواده و دوستان). تئوری یادگیری اجتماعی نه تنها به‌طور

خاص به پاداش‌ها و تنبیهات مستقیمی که افراد به‌طور مستقیم تجربه می‌کنند توجه دارد، بلکه افزون بر آن به پاداش‌ها و تنبیهاتی که الگوهای نقش افرادی که راهنمای عمل رفتار قرار می‌گیرند به سبب رفتار پرخاشگرایی‌شان دریافت می‌دارند، توجه دارد. بر این اساس، افراد به مشاهده و تأمل در رفتار الگوها و پیامدهای رفتار آن‌ها می‌پردازند؛ اگر این پیامدها مثبت باشد، رفتار مذکور در وضعیت‌های مشابه از طرف مشاهده‌کننده، مورد تقلید قرار می‌گیرد.

رفتارهای ناهنجار، از جمله گرایش به نزاع‌های فردی و دسته‌جمعی، زائیده یادگیری اجتماعی هستند. باندورا و همکارانش نشان دادند کودکانی که شاهد پرخاشگری بوده‌اند، بیش‌تر از کودکانی که در معرض چنین مشاهده‌ای قرار نداشته‌اند، به اعمال ناهنجار دست زده‌اند. یافته‌های تحقیق حاضر در این زمینه با نتایج تحقیق خیال‌پرستان (۱۳۸۸)، واحدی و دیگران (۱۳۹۲)، افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، بخارایی و همکاران (۱۳۹۵)، صداقت زادگان و همکاران (۱۳۹۶) هم‌راستا بوده و نشان‌دهنده اهمیت این متغیر در کاهش رفتارهای انحرافی از جمله نزاع است.

نظریه‌های کنترل و نظارت در بحث از نقش ادراک وجود کنترل رسمی و همچنین کنترل غیررسمی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی، دو پیش‌فرض دارند: اول اینکه، انسان‌ها خودم‌محور بوده و درصدد ارضای خواسته‌ها و نیازهای خودشان با استفاده از ساده‌ترین و سهل‌ترین وسایل (ولو غیرقانونی) هستند، دوم اینکه، کاهش کنترل‌های موافق قانون (درونی یا بیرونی) راه را برای ارتکاب رفتار بزهکارانه هموار می‌سازد.

نظریه نظارت اجتماعی بر وجود جرم و رفتار خشونت‌آمیز در انسان، چه دارای انگیزه‌های درونی باشد و چه از راه عوامل محیطی به وجود آمده باشد، تأکید می‌ورزد. در این نظریه دو اصل مدنظر است: اصل اول این‌که افراد برای رسیدن به هدفی یا دستیابی به اقتدار در برابر دیگران به استفاده از زور و قدرت تمایل دارند. اصل دوم این‌که نظارت اجتماعی به‌مثابه مانعی بر سر راه اقتدار و خشونت قرار می‌گیرد، زیرا از آنجایی‌که انسان، بدون وجود تنگناهای اجتماعی، به جرم و جنایت و رفتار ناهنجار تمایل دارد، جامعه باید

سازوکار نظارت بر آنها را به وجود آورد. این نظریه تأکید داشت که گروهی از مردم برای پیشبرد مقاصد و به کرسی نشاندن خواسته‌های خود، هر زمانی که از راه‌های مفاهمه و گفتگو به مقاصد خود نرسند، از زور و روش‌های خشونت‌آمیز استفاده می‌کنند و در مقابل هم زمانی که با مقاومت در برابر آنان، مانع تحقق خواسته‌های آنان می‌شوند، این تنش و کشمکش، منجر به شکل‌گیری خشونت بیشتر می‌شود.

از دیدگاه تئوری هیرشی، نزاع جمعی مانند دیگر اشکال بزهکاری، معلول کاهش و فقدان نظارت و کنترل اجتماعی است. زمانی که کنترل اجتماعی، تضعیف می‌گردد، متقابلاً یکپارچگی اجتماعی، دستخوش زوال و نقصان می‌شود که این خود به کاهش اقتدار ناشی از یکپارچگی منجر شده و بالأخره در اثر آن، توانایی پیشگیری مؤثر از بزهکاری و انحراف نقصان یافته، احتمال بروز کژرفتاری افزایش می‌یابد. تأکید مارگارتیمید هم در مکتب فرهنگ و شخصیت بیش از هر چیزی بر فرایند انتقال فرهنگی و اجتماعی شدن افراد بود. او بر این باور بود که چگونگی این انتقال است که به شخصیت افراد شکل می‌دهد و شخصیت بر رفتار پیشگیرانه اثرگذار خواهد بود.

والتر رکس هم بر اهمیت مفهوم نظارت و احساس نظارت در انحرافات اجتماعی تأکید می‌کرد. او کنترل اجتماعی را خط دفاعی دوگانه‌ای می‌دانست که جامعه علیه کژ رفتاری حاد جامعه محافظت می‌کند. مانع اول حفاظتی، جامعه‌پذیر شدن هر یک از اعضای جامعه است که شامل ویژگی شخصی مانند خودکنترلی (خویشتن‌داری)، خودپنداری و درونی کردن هنجار اجتماعی می‌شود. این مانع دفاعی را بازدارندگی درونی می‌گویند که شخص را برای مقاومت در برابر وسوسه‌های انحرافی توانایی می‌بخشد و موجب پیروی از هنجارها می‌شود. خط دفاعی دیگری را گروه یا جامعه تدارک می‌بیند که فرد به آن تعلق دارد. اما این مانع کژرفتاری حاد، خارج از فرد قرار دارد و بازدارندگی بیرونی می‌نامند. بازدارندگی بیرونی شامل مجموعه چشمگیری از خواسته‌های قانونی و ممنوعیت‌هایی است که بسیاری از مردم را در پیوندهای رفتاری با جامعه‌شان قرار می‌دهد. وی این دو عامل را نظریه بازدارندگی می‌نامید و بر نقش آن در کاهش رفتار انحرافی تأکید می‌کرد.

در خصوص متغیر ادراک از وجود کنترل غیررسمی نتایج تحقیقات خراطها و جاوید (۱۳۸۴)، حسین زاده و همکاران (۱۳۸۹)، عشایری (۱۳۹۱)، عشایری و ایمانی جاجرمی (۱۳۹۲)، صداقت زادگان و همکاران (۱۳۹۶)، زارعی و همکاران (۱۳۹۹) و در خصوص متغیر ادراک از وجود کنترل رسمی یافته‌های تحقیق خراطها و جاوید (۱۳۸۴)، خیالپرستان (۱۳۸۸)، حسین زاده و همکاران (۱۳۸۹)، عشایری (۱۳۹۱)، واحدی و دیگران (۱۳۹۲)، عشایری و ایمانی جاجرمی (۱۳۹۲)، بخارایی و همکاران (۱۳۹۵)، صداقت زادگان و همکاران (۱۳۹۶) مشابه یافته‌های تحقیق حاضر است.

در باب نقش احساس تعلق به شبکه دوستان در گرایش به نزاع فردی یا جمعی چندان که در دیدگاه سادرلند و مفهوم پیوند افتراقی بحث از آن شد، جامعه دارای خرده‌فرهنگ‌های گوناگون و متعددی است. برخی محیط‌های اجتماعی، مشوق فعالیت‌های غیرقانونی هستند در صورتی که محیط‌های دیگر چنین نیستند. افراد از طریق ارتباط با دیگران که حامل هنجارهای تبهکارانه‌اند بزهکار یا تبهکار می‌شوند. به نظر سادرلند اکثراً رفتار تبهکارانه در درون گروه‌های نخستین و به ویژه در گروه‌های همالان فراگرفته می‌شود. به عبارتی او نشان می‌دهد که جنایت و انحراف از طریق انتقال فرهنگی در گروه‌های اجتماعی واقع می‌گردد.

این موارد دلالت بر نوعی پیوند عمیق فرد با دوستان بزهکار دارد که هر چه از طرف آنها دریافت شود کمتر ممکن است مورد رد قرار بگیرد در نتیجه به شیوه همان افراد عمل می‌شود یا در اعمال آنها درگیر می‌شود. بدین ترتیب، اهمیت دوستان و میزان احساس تعلق به آنها در توضیح رفتار انحرافی از جمله نزاع مشخص می‌شود. البته برای طرح فرضیه فوق، از نظریه خرده‌فرهنگ خشونت و لنگانگ و فراکوتی نیز استفاده شد که بر اساس آن در خرده‌فرهنگ‌های شبکه دوستان ممکن است مواردی از قبیل دعوا کردن، تنه زدن، فحش و ناسزاگویی، تمسخر، به کارگیری اسلحه و غیره به عنوان ارزش شناخته شوند. این نتایج، همراستا با یافته‌های صداقت زادگان و همکاران (۱۳۹۶)، شاطریان و همکاران (۱۳۹۵) و زارعی و همکاران (۱۳۹۹) است.

مبنای نظری طرح فرضیه احساس تعلق به اجتماع (پیوند اجتماعی) و نقش آن در گرایش به نزاع فردی یا جمعی، ترکیبی از دیدگاه‌های نظری همچون دورکیم، مرتون و دیگران بود. آن‌ها بر اهمیت ساختارهای اجتماعی در جذب افراد و ادغام آنها تأکید دارند و معتقدند کنش اجتماعی در چارچوب نظام هنجارها و ارزش‌های اجتماعی از خصلت ارادی برخوردار است؛ کنش اجتماعی در قالب هنجارها و ارزش‌های اجتماعی سازمان گرفته و هنجارهای اجتماعی، کنش فرد را در جهت هم‌نواایی نهایی با نظام ارزش‌های اجتماعی سوق می‌دهد. دورکیم معتقد است که کنش اجتماعی فرد ناشی از توقعات جمعی نسبت به نقش اجتماعی او بوده و همیشه توسط یک سلسله معیارهای اخلاقی تعیین و هدایت می‌شود. چنانچه مقررات اجتماعی مشخص باشد، نقش واقعی فرد با توقعاتی که دیگران از او دارند، تطابق پیدا می‌کند.

از نظر مرتون در هر جامعه دو ساخت اساسی وجود دارد که میان آن‌ها در درون یک نظام اجتماعی روابط کارکردی وجود دارد این دو ساخت اساسی، یکی اهداف نهادی شده و دیگری وسایل نهادی شده است. اهداف نهادی شده، عبارت است از تعاریف نهادی شده درباره ارزش‌ها و امور مطلوب و وسایل نهادی شده عبارت است از شیوه‌های استاندارد شده کنش برای نیل به اهداف و یا هنجارهایی که برای وصول به اهداف نهادی شده، وضع شده‌اند، یافته‌های تحقیقات متعدد از جمله چلبی و عبداللهی (۱۳۷۲)، بخارایی و همکاران (۱۳۹۵) و زارعی و همکاران (۱۳۹۹) نیز مؤید این موضوع بوده و با نتایج تحقیق حاضر هم‌راستا می‌باشند.

احساس محرومیت نسبی، بیانگر شرایطی است که در آن برخی از شهروندان از امکانات و امتیازات، بهره‌مندی‌های بیشتری نسبت به دیگران دارند و گروه نا برخوردار در نسبت سنجی میان وضعیت خود و وضعیت گروه برخوردار به احساسی منفی دست می‌یابند. بر اساس این نظریه، افرادی که به دلیل طبقه اقتصادی یا نژادی‌شان، احساس محرومیت می‌کنند، سرانجام احساس بی‌عدالتی و نارضایتی را گسترش می‌دهند و این امر پیامدهای رفتاری متعددی برای آنها دارد. با توجه به این رویکرد افراد داده‌های خود را به

یک نظام سیاسی متناسب و ستانده‌های خود را از آن نظام با دیگران مقایسه می‌کنند؛ چنانچه احساس بی‌عدالتی کنند، تحت تأثیر شکل‌گیری نگرش منفی به رفتار فساد آمیز متناسب با نگرش شکل گرفته اقدام خواهند کرد.

چنانچه فرد یا گروه به یک وسیله ارضا نیاز تمایل یا احتیاج پیدا کند و احساس کند و یا ببیند که دیگران (افراد یا گروه‌ها) بدان دست یافته‌اند و او با وجودی که به آن میل دارد، اما امکان دستیابی به آن را ندارد، احساس بی‌عدالتی و یا محرومیت نسبی خواهد کرد. چنین احساس عقب‌ماندگی از دیگران که در مقایسه وضعیت فرد یا گروه با سایرین به وجود می‌آید، در سطح فردی موجب پیدایش بغض، حسادت و دیگر واکنش‌های عاطفی علیه فرد یا گروه رقیب شده و در سطح اجتماعی سبب تشدید تضادهای بین گروهی می‌شود. نتیجه اینکه هر چه احساس محرومیت نسبی در شخص شدیدتر باشد، احساس بروز پیش‌داوری نسبت به فرد یا گروه مورد مقایسه در او بیشتر خواهد شد و در نهایت این پیش‌داوری‌ها به منازعات بین گروهی منجر می‌گردد. یافته‌های تحقیق حسین زاده و همکاران (۱۳۸۹)، افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، رنجبر سقزچی (۱۳۹۵) نیز همراستا با این نتایج بر ارتباط و اهمیت احساس محرومیت در توضیح گرایش به نزاع تأکید دارند.

در خصوص احساس ناکامی اجتماعی و نقش آن در گرایش به نزاع فردی یا جمعی می‌توان گفت پرخاشگری برآیند جریانی در نظر گرفته می‌شود که در خلال آن، افراد از دستیابی به هدف یا اهداف خویش باز می‌مانند و احساس ناکامی در آنها شکل می‌گیرد. ناکامی تنها زمانی رخ می‌دهد که فرد در دستیابی به هدفی که انتظار رسیدن به آن را دارد با شکستی پیش‌بینی نشده مواجه شود. چنان‌که پیش‌تر دیدیم، کوهن کچ‌روی را به پایگاه اجتماعی و تفاوت طبقات اجتماعی مرتبط می‌سازد و اساس این‌گونه رفتارها را در وضعیت دسترسی ناپذیر بودن اهداف مورد قبول جامعه می‌جوید.

از نظر کوهن، ناهمسازی اهداف و ابزار مورد نظر مرتون به خودی خود به کچ‌رفتاری نخواهد انجامید جز اینکه متغیر مداخله‌گری چون سرخوردگی و ناکامی منزلتی به معادله اضافه شود. به بیان دیگر کوهن، اعضاء طبقه پایین، بیش از دیگران احتمال دارد که در

فعالیت‌های نابهنجار مشارکت کنند چون جامعه نمی‌تواند به آن‌ها کمک کند تا به آرزوهای خود دست یابند لذا به احساس ناکامی می‌رسند. کوهن معتقد بود که پسران طبقه پایین کارگری، آرمان‌های موفقیت فرهنگ جامعه را همراه خود دارند ولی به دلیل شکست تحصیلی در مدرسه و در نتیجه به دست آوردن مشاغل پایین، فرصت رسیدن به اهداف خود را ندارند. به این ترتیب او نیز مثل مرتون محرومیت فرهنگی را عامل تعیین کننده در شکست و ناکامی فرزندان طبقه کارگر در امر تحصیل می‌دانست.

اگنیو نیز در بحث از یافته‌های تحقیق در باب این فرضیه استفاده کرد. اگنیو معتقد است که ارتکاب جرم فرد، نتیجه مستقیم حالات منفی مؤثر از قبیل عصبانیت، ناکامی و غیره است. او دریافت که این حالات منفی، نتیجه منابع متعدد فشار است.

از دیدگاه اگنیو منابع فشار عبارت‌اند از: ۱- فشار معلول شکست و ناکامی افراد در دستیابی به اهداف ارزشمند مثبت است. این مقوله فشار، شبیه آن چیزی است که مرتن در تئوری آنومی خود درباره آن بحث کرده است و زمانی اتفاق می‌افتد که یک فرد آرزوی رسیدن به ثروت، شهرت، احترام و ... را داشته اما فاقد منابع مالی و تحصیلی باشد و نیز فرض شود چنین اهدافی غیرقابل دسترسی باشند. ۲- فشار ممکن است ناشی از برداشتن یک محرک ارزشمند مثبت از فرد باشد. یعنی وقتی که افراد بعضی از چیزهای ارزشمند از قبیل والدین، دوست، شغل، طلاق والدین و... را از دست دهند، احساس فشار می‌کنند. ۳- فشار همچنین می‌تواند نتیجه ظهور یک محرک منفی باشد. محرک‌های منفی و آزاردهنده از قبیل قربانی خشونت شدن، مورد بدرفتاری واقع شدن، ناکامی، تضاد خانوادگی و همسالان، می‌توانند فشار زیادی را بر فرد وارد کنند. ۴- و بالأخره این که، فشار می‌تواند معلول گسست بین انتظارات و دستاوردها باشد. وقتی مردم خودشان را با دوستانشان که به نظر می‌رسد از نظر مالی و اجتماعی بهتر هستند، مقایسه می‌کنند، احساس محرومیت نسبی کرده و فشار روانی احساس می‌کنند. یافته‌های تحقیق خیالپرستان (۱۳۸۸)، افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، رنجبر سقزچی (۱۳۹۵) نیز همراستا با این نتایج، مؤید دیدگاه‌های نظری فوق می‌باشند.

در خصوص فرضیه تأثیر احساس آنومی در گرایش به نزاع فردی یا جمعی، در بخش چارچوب نظری، به مجموعه‌ای از دیدگاه‌های نظری اشاره شد که درباره آنومی، علل و پیامدهای آن صحبت می‌کردند. از جمله، دورکیم در تبیین کج رفتاری درباره رابطه میان انسان و نیازها و اهداف یا ارزش‌ها بحث می‌کرد و معتقد بود که در اثر شرایط اجتماعی مستحکم و پایدار آرزوهای انسان‌ها از طریق هنجارها تنظیم و محدود شده است با ازم پاشیدگی هنجارها و لذا از بین رفتن کنترل آرزوها، آنومی با یک وضعیت آرزوهای بی‌حد و حصر به وجود می‌آید. از آنجایی که این آرزوهای بی‌حد طبعاً نمی‌توانند ارضاء و اشباع شوند در نتیجه یک وضعیت نارضایتی اجتماعی دائمی به وجود می‌آید سپس این نارضایتی در جریان‌های اقدامات منفی (نظیر خودکشی، طلاق، اقدامات جنایی و غیره) ظاهر می‌گردند که از نظر آماری نیز قابل سنجش می‌باشند.

ایده اصلی دورکیم در این خصوص آن بود که زندگی بدون وجود الزام‌های اخلاقی یا ضرورت‌های اجتماعی، تحمل‌ناپذیر می‌شود و در نهایت به شکل‌گیری پدیده آنومی، یعنی نوعی احساس بی‌هنجاری می‌انجامد که اغلب، مقدمه‌ای برای بروز کجروی است. در این دیدگاه، ثبات اجتماعی برخاسته از قواعد اخلاقی و نحوه مدیریت صحیح اجتماعی و منوط به چگونگی اعمال کنترل اخلاقی بر افراد یک جامعه است. از این رو فقدان چنین ضابطه‌کنترلی و مدیریت اخلاقی در بروز بی‌هنجارهای اجتماعی از جمله نزاع، نقش اساسی ایفا می‌کند. این امر، به بیانی دیگر در نظریه رابرت مرتون نیز مشاهده شد. او انحراف را پاسخ به هنجار به شرایط نابهنجار جامعه می‌داند. مرتون به تأسی از دورکیم از واژه آنومی برای بررسی مسائل و انحرافات اجتماعی بهره می‌گیرد.

از نظر مرتون، آنومی یک درهم‌شکستگی ساختار فرهنگی است، این وضعیت وقتی پیش می‌آید که بین اهداف و هنجارهای فرهنگی (نیازها و ارزش‌های اجتماعی) و امکانات موجود در بستر هر قشر اجتماعی، تفاوت فاحش وجود داشته باشد. در واقع، به واسطه عدم تناسب بین هدف و وسیله، شکل و یکپارچگی فرهنگی به وجود نیامده بلکه حالتی از احساس بی‌هنجاری یا آنومی در آن جامعه حاکم است. ادراک چنین حسی، در

نهایت به جستجوی ارزش‌های شخصی و راه‌های فردی جستجوی اهداف، منتهی خواهد شد که در این بین، برخی از این راه‌ها از نزاع و خشونت می‌گذرد. یافته‌های تجربی پرشماری از قبیل حسین زاده و همکاران (۱۳۸۹)، واحدی و دیگران (۱۳۹۲)، طالب و همکاران (۱۳۹۶)، افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، رنجبر سقزچی (۱۳۹۵)، شاطریان و همکاران (۱۳۹۵)، صداقت زادگان و همکاران (۱۳۹۶)، قائمی نژاد و همکاران (۱۳۹۶)، رضازاده و همکاران (۱۴۰۰) نیز این امر را تأیید می‌کنند.

در باب یافته‌های تحلیل هزینه-فایده از نزاع و تأثیر آن در گرایش به نزاع فردی یا جمعی، می‌توان استدلال کرد چنانچه افراد ببینند یا احساس کنند که هزینه‌های نزاع یا شرکت در آن - به ویژه‌های هزینه‌های قانونی آن - زیاد نیست، نسبت به انجام آن جسورتر خواهند بود و در هر موقعیت ممکن و در دسترس، آماده نزاع می‌شوند. یافته‌های تحقیق رنجبر سقزچی (۱۳۹۵) نیز دقیقاً در همین راستاست.

نقش رضایت از عملکرد پلیس در گرایش به نزاع فردی یا جمعی نیز بدین صورت است که با ضعف یا نبود قانونی مناسب و کارآمد برای برخورد با متجاوزین به حریم خصوصی، از مهم‌ترین دلایلی است که می‌تواند باعث ابقا و بازتولید دوباره نظام قبیله‌ای باشد. ضعف و اهمال در برخورد با شرارت‌های خیابانی و نزاع‌های طایفه‌ای، باعث افزایش خشونت می‌شود و در پاسخ به این وضعیت گره طایفه نه‌تنها باز نمی‌شود بلکه موجه‌تر و مستحکم‌تر نیز می‌شود.

زمانی که قانون، اقتدار خود را از دست دهد به راحتی هرکسی می‌تواند به هر شکل اعمال نفوذ کند و قانون را آن‌چنان که خود می‌خواهد به اجرا درآورد و قطعاً در این میان، تعصبات گوناگونی که برخی از افراد دارند نیز بر این امر تأثیر می‌گذارد و مشکلات موجود را دوچندان می‌کند. قانون باید به عنوان فصل خطاب تلقی شده و تمامی افراد جامعه از آن تبعیت کنند. قانون نباید گزینشی و انتخابی باشد و باید در اسرع وقت به مشکلات جامعه رسیدگی کند زیرا همین تعلل می‌تواند عامل افزایش مشکلات جامعه شود. یافته‌های تحقیق حاضر، با نتایج تحقیق شریعتی و همکاران (۱۳۹۱)، عشایری

(۱۳۹۴)، طالب و همکاران (۱۳۹۶)، رضازاده و همکاران (۱۴۰۰) همراستا بوده و همدیگر را تأیید می‌کنند.

کاهش اعتماد به نهادهای مرتبط با امر حل اختلافات (همچون پلیس، نهاد قضا و نظایر آن) پیامدهای جبران‌ناپذیری در پی خواهد داشت به صورتی که افراد به سمت اقدام شخصی با تصور احقاق حق یا حل مسئله خواهند رفت. سرمایه اجتماعی، یعنی وجود شبکه‌های اجتماعی که مردم از طریق آن با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و با همکاری یکدیگر کارهای مختلفی را به سرانجام می‌رسانند. سرمایه اجتماعی، شبکه‌های درهم‌تنیده از هنجارها، ارزش‌ها و ادراک‌های مشترک موجود در یک جامعه است که همکاری و تعامل بین افراد را تسهیل می‌کند. حال اگر این شبکه دچار افت یا کاهش در بازتولید گردد، می‌تواند عامل بروز رفتارهای نابهنجار و انحرافات اجتماعی گردد. از دست دادن اعتماد به عملکرد یا سلامت نهادهای رسمی می‌تواند پیامدهای جبران‌ناپذیری در پی داشته باشد. از سوی دیگر مشکلات اقتصادی، اختلاف طبقاتی بین افراد، شرایط دشوار زندگی و فشاری که بیشتر مردم در تأمین مایحتاج زندگی خود متحمل می‌شوند در بروز نزاع خیابانی تأثیر دارد. نتایج تحقیقات شریعتی و همکاران (۱۳۹۱)، عشایری (۱۳۹۴)، طالب و همکاران (۱۳۹۶)، درویشی (۱۳۹۴)، رضازاده و همکاران (۱۴۰۰) همراستا با این نتایج و بیانگر اهمیت این مقوله است.

در نهایت این‌که، بررسی‌های صورت گرفته در شهرستان‌های منتخب استان همدان نشان می‌دهد که مناطق مرکزی به نسبت مناطق حاشیه، نزاع کمتری را شاهد هستند و غالباً این قبیل رفتارها از مناطق حاشیه‌ای برمی‌خیزد. نزاع‌های خونین، قتل‌های مکرر، آدم‌کشی، همسرکشی، تجاوز به عنف، مزاحمت‌های ناموسی به‌طور عمده در مناطق حاشیه‌نشین به امری شایع تبدیل شده است. نزاع‌هایی که بر اثر اختلافات ریشه‌دار اتفاق می‌افتد یا نزاع‌هایی که اختلافات آنی، منجر به وقوع آن می‌شود. مواردی چون کمبود محل پارک اتومبیل، عدم رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی، ساخت‌وسازها و مزاحمت‌های ناشی از آن، فقدان فرهنگ آپارتمان‌نشینی، افزایش قیمت امور خدماتی چون کرایه تاکسی،

افزایش قیمت کالاهایی که در سبد خانوار، حیاتی هستند و فقدان نظارت بر همه این موارد بیشترین دلایل نزاع‌های آنی هستند.

در مناطق حاشیه، مردم مشکلات مالی خود را در قامت فشارهای روحی و روانی نشان می‌دهند و آستانه تحمل فرد را تا آنجا پایین می‌آورد که با اولین درگیری، نزاع رخ می‌دهد و حتی برخی از آن‌ها منجر به قتل می‌شود. حتی اگر با قتل نیز پایان نیابد، آمار ضرب و جرح در جامعه را افزایش می‌دهد. فشار مسائل اقتصادی و جو ملتهب جامعه می‌تواند شرایطی را به وجود بیاورد که یکی از واکنش‌های آن نزاع است و در این مواقع فرد فشار را به درون روابط اجتماعی برده و در آنجا تخلیه می‌کند. یکی از پیامدهای نابسامانی اقتصادی، افزایش انواع آسیب‌ها و جرائم است. بین کاهش درآمد و توانایی اقتصادی خانواده و افراد جامعه با افزایش جرم و آسیب‌های اجتماعی همبستگی منفی وجود دارد. در واقع تأثیر متغیر نابسامانی اقتصادی در بسیاری از متغیرهای دیگر مثل اخلاق، نشاط و امید اجتماعی و... قابل تأیید است. اولین شرط بقای جامعه، زیست جمعیتی است که در جامعه زندگی می‌کنند یعنی ابتدا باید نیازهای زیستی برای افراد جامعه فراهم شود تا در نهایت در جامعه نیازهای دیگری که حائز اهمیت است مطرح شود.

در پژوهش حاضر مشخص شد که کلیه متغیرهای مستقل تحقیق با گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی رابطه معناداری دارند. از این رو با تقویت مکانیزم‌هایی که در این متغیرها تغییر ایجاد می‌نماید، می‌توان گرایش به رفتارهای نوع دوستانه (بجای خشونت) را افزایش داد. این امر از طریق برنامه‌ریزی و توجهات ساختاری ممکن خواهد شد: زمینه‌سازی از طریق ابزارها و روش‌های گوناگون برای افزایش میزان متغیرهایی که به صورت مثبت تأثیر داشتند و حذف متغیرهایی که به صورت منفی و کاهنده در گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی اثرگذار می‌باشند.

قضیه از این قرار است، چگونه می‌توان ادراک از نظارت والدین، ادراک از وجود کنترل غیررسمی، ادراک وجود کنترل رسمی، احساس تعلق اجتماعی (پیوند اجتماعی)، تحلیل هزینه-فایده از نزاع، رضایت از عملکرد پلیس، اعتماد نهادی (نهادهای قضایی) را

افزایش داد و این ادراک را برای افراد تولید کرد که هزینه‌های مشارکت در نزاع برای آنها سنگین‌تر است و متقابلاً چه می‌توان کرد که میزان استعداد پرخاشگری، احساس تعلق به شبکه دوستان، احساس محرومیت اجتماعی، احساس ناکامی اجتماعی، احساس آنومی، تحلیل هزینه-فایده از نزاع شهروندان کاهش یابد. مثلاً از آنجایی که بر اساس یافته‌ها، رابطه احساس محرومیت اجتماعی و گرایش به نزاع فردی و نزاع جمعی تأیید شد، می‌توان با مراجعه به پژوهش‌هایی که در خصوص احساس محرومیت انجام شده‌اند، و یا با انجام تحقیقات جامع و گسترده درباره آن، به راه‌حل‌هایی جهت کاهش احساس محرومیت مردم دست یافت.

در ادامه پیشنهادهایی برای کاهش نزاع در سطح کلان، میانه و خرد ارائه می‌شود. بخش نخست، مربوط به اقداماتی است که می‌توان پیش از وقوع نزاع انجام داد تا اساساً از آن پیشگیری شود.

پیشنهاد‌های کاربردی

پیش از نزاع:

در سطح کلان:

- اصلاح رویه‌های قانونی در مجازات نزاع تا به جای زندان، مجازات جایگزین همچون الزام به انجام کارهای عام‌المنفعه و شرکت در کلاس‌های آموزشی برای نزاع‌کنندگان پیش‌بینی شود.

- پرونده‌های مربوط به اختلاف (ملکی و غیره) که مستعد منجر شدن به نزاع یا نزاع‌های دنباله‌دار است، در دادگاه‌ها با فوریت بررسی شود یا قاضی ویژه‌ای برای این بخش در نظر گرفته شود. زیرا در بسیاری از موارد، تداوم موضوع اختلاف، به نزاع‌های دامنه‌دار و شدیدتر منتهی می‌شود.

- تلاش در جهت تقویت این نگرش که مسیر قانونی و درست حل و فصل اختلافات و نزاع‌ها و احقاق حق افراد مراجعه به نهادهای انتظامی و مراجع قضایی می‌باشد و هدف

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغتاب و همکاران | ۲۲۳

اصلی این مراجع نیز رفع و رجوع اختلافات، تنظیم روابط اجتماعی، رعایت عدالت و احقاق حقوق شهروندان است.

- نظارت و کنترل ویژه بر قاچاق و خرید و فروش سلاح گرم از سوی مبادی انتظامی و امنیتی صورت پذیرد زیرا استفاده از سلاح گرم، هزینه مداخله در نزاع را حتی برای نیروهای امنیتی نیز بالا می‌برد.

- توجه ویژه به آموزش مهارت‌های ارتباطی اثربخش و پرهیز از زور و خشونت در تعاملات اجتماعی در کتاب‌های درسی دانش آموزان از جانب وزارت آموزش و پرورش صورت پذیرد.

- ترویج روحیه گذشت و مدارا و آموزش مهارت‌های ارتباطی مؤثر از طریق رسانه‌های تصویری و مکتوب.

در سطح میانه:

- از آنجایی که خویشاوندگرایی می‌تواند عاملی برای نزاع باشد اما از همین عامل نیز می‌توان در جهت کاهش نزاع استفاده کرد به صورتی که خویشاوندی‌های سببی از طریق ازدواج‌های برون فامیلی و بین طایفه‌ای بیشتر شود و از این طریق روابط مایی (خودی) و آنهایی (غیره خودی) در بین اقوام مختلف کاهش پیدا کند و حس تعلق و تعهد داشتن نسبت به همدیگر افزایش یابد و انسجام اجتماعی درون‌گروهی به انسجام بین‌گروهی گسترش پیدا کند.

- ارائه آموزش‌های مبتنی بر حل تعارض و کشمکش‌های زناشویی برای جوانان در شرف ازدواج به منظور مدیریت بهتر موقعیت‌های احتمالی.

- اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی شهروندان از مجازات نزاع در برنامه‌های تلویزیونی و محیطی متنوع.

- ساخت مستندهای متعدد از سرنوشت نزاع و پیامدهای آن برای افراد درگیر و پخش آن از طریق رسانه‌های جمعی (تلویزیون و ...).

- تسهیل شرایط قانونی برای افراد مداخله‌گر و یاری‌رسان در نزاع‌ها تا دچار گرفتاری‌های بی‌مورد قانونی نشوند.
- در کنار آموزش‌های متنوع رسمی و غیررسمی، ایجاد مراکز سیار مستقر برای مشاوره‌های روان‌شناختی به افراد و آموزش مهارت‌های کنترل و مدیریت خشم.
- توانمندسازی پلیس به مهارت‌های مدیریت صحنه‌های تنش‌زا و هیجانی همچون نزاع‌های جمعی از طریق ارائه آموزش‌های کاربردی.
- تشکیل ایستگاه‌های پلیسی سیار و نیز افزایش گشت‌های پلیس در نقاط جرم‌خیز شهر به خصوص حاشیه‌ها و مناطق پرخطر شهری، چرا که با تشکیل ایستگاه پلیس، ضمن افزایش احساس کنترل، از بی‌نظمی این مناطق کاسته می‌شود.
- تقویت امکانات و تجهیزات پلیس برای مواجهه مؤثر با صحنه‌های نزاع به ویژه نزاع‌های جمعی.
- تجهیز لباس پلیس به دوربین‌های ضبط فیلم به ویژه در هنگام حضور در صحنه‌های نزاع.
- افزایش سرعت عمل پلیس در حضور در محل نزاع و همچنین سرعت در صدور احکام قضایی.
- ایجاد مراکز تخلیه هیجان برای جوانان همچون باشگاه‌های ورزشی، تفریحی و غیره.
- ایجاد شوراهای حل اختلاف در شهرداری‌ها، کلانتری‌ها، روستا و سایر مراکز در دسترس عموم برای حل اختلافات مردم.
- ایجاد نهادهای دولتی یا مدنی ویژه برای تعیین رسمی و ثبتی حدود املاک و اراضی به ویژه در روستاها تا بخشی از علل نزاع‌ها مرتفع شود.
- استفاده از نقش معتمدین، شیوخ و ریش‌سفیدان محلی و قومی در نزاع‌های قومی، طایفه‌ای، محلی و غیره)

در سطح خرد:

- زیر نظر گرفتن نوجوانان مستعد خشونت (کودکان ترک تحصیل کرده، فرزندان طلاق و نظایر آن) با ارائه خدمات مشاوره روانی و حمایت‌های معنوی از سوی نهادها حمایتی نظیر سازمان بهزیستی و
- ارائه خدمات مشاوره و مددکاری اجتماعی به افراد درگیر شده در نزاع به ویژه مقصران و محکومان با هدف اصلاح و بازگرداندن آنها به جامعه.
- ایجاد نگهبان پارک با ضمانت اجرای مناسب برای جلوگیری از تجمع‌های مستعد بروز نزاع در پارکها

- همراه با اعزام نیروی انتظامی، یک مددکار اجتماعی یا روانشناس با هدف کاستن از هیجانات اولیه به صحنه‌های نزاع یا مستعد نزاع اعزام شود.
- با توجه به این که پرخاشگری یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نزاع‌های دسته‌جمعی می‌باشد. پیشنهاد می‌شود که جهت کاهش و کنترل پرخاشگری و بالا بردن قدرت تاب آوری افراد در شرایط تحریک‌کننده، کلاس‌های آموزشی کنترل خشم و قدرت تاب آوری در محیط‌های اجتماعی متفاوت و برای اقشار مختلف جامعه برگزار گردد.
- ارجاع طرفین نزاع به مددکاران اجتماعی مستقر در مراکز مربوطه نظیر کلانتری‌ها و دادسراها و استفاده از نقش میانجی‌گری جهت پیگیری صلح و سازش و جایگزین کردن کینه و دشمنی با سازش و دوستی.

استناد به این مقاله: بخشی جغناپ، قدیر؛ موسوی، سیدمحسن؛ امامعلی زاده، حسین و فصیحی، بهمن. (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با تأکید بر راهکارهای پیشگیرانه، ۹ (۳۴)، ۱۸۵-۲۲۹.



Social Work Research Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع

- احمدی، یعقوب و ادهم، جمال. (۱۳۹۷)، «مطالعه جامعه‌شناختی نزاع‌های خیابانی (بررسی افراد درگیر نزاع در شهر سنندج)»، فصلنامه مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۲، شماره ۳: ۵-۳۰.
- اسدپور، رسول و درستی، مجید. (۱۳۹۲)، «بررسی عوامل جرم‌شناختی نزاع دسته‌جمعی در استان کهگیلویه و بویراحمد»، دانش انتظامی کهگیلویه و بویراحمد، دوره ۴، شماره ۹: ۵۷-۹۱.
- افشانی، سید علیرضا و کریمی منجرمویی، یزدان. (۱۳۹۷)، «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع دسته‌جمعی در شهر لردگان»، نشریه انتظام اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۱: ۴۹-۷۰.
- افشانی، سید علیرضا؛ نوائی، سعید و دل‌بازی اصل، مجتبی. (۱۳۹۴)، «بررسی پدیده نزاع در بین شهروندان ساکن یزد»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، دوره ۴، شماره ۱: ۷۹-۹۴.
- اینگلهارت، رونالد و ولزل، کریستین. (۱۳۹۲)، نوسازی، تغییر فرهنگی و دموکراسی، ترجمه: یعقوب احمدی، تهران: انتشارات کویر.
- بخارایی، احمد؛ بیات، بهرام و پرکیانی، طاهره. (۱۳۹۵)، «مطالعه عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع‌های خیابانی در شهرستان بندرعباس»، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، دره ۹، شماره ۲: ۹۷-۱۱۷.
- جهانگیری، جهانگیر و زهری بیدگلی، سید محسن. (۱۳۹۳)، «برساخت‌های شخصی پسران از نزاع‌های بین فردی در بستر محلات شیراز»، مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، دوره ۵، شماره ۱۳: ۸۳-۱۰۸.
- جوانمرد، محمد؛ عشایری، طاها و هاشمی، حمید. (۱۳۹۸)، «تبیین شکل‌گیری نزاع و درگیری دسته‌جمعی در استان اردبیل»، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال ۱۱، شماره ۴: ۴۷-۶۸.
- حسین زاده، علی حسین؛ عبدالرضا، نواح و عنبری، علی. (۱۳۸۹)، «عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع دسته‌جمعی در اهواز»، فصلنامه دانش انتظامی، دوره ۱۳، شماره ۲، ۱۹۱-۲۲۵.
- خراطها، سعید و جاوید، نورمحمد. (۱۳۸۴)، «بررسی علل و عوامل جامعه‌شناختی بروز نزاع و درگیری و پیامدهای آن در شهر تهران»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۷-۶: ۴۸-۶۹.
- خیال‌پرستان، یعقوب. (۱۳۸۳)، بررسی عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری‌های محلی در میان روستانشینان شهرستان دنا در فاصله سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۸۷، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی دهاقان.

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغتاب و همکاران | ۲۲۷

- درستی، مجید. (۱۳۸۸)، «عوامل منازعه در شهرستان بویراحمد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق، دانشگاه شیراز.

- درویشی، زهرا. (۱۳۹۴)، «مطالعه ریشه و پیامدهای وقوع نزاع دسته‌جمعی در شهرستان هنديجان»، فصلنامه توسعه محلی روستایی - شهری (توسعه روستایی)، دوره ۱۱، ش ۲: ۲۹۳-۳۱۲.

- رابرت گر، تد. (۱۳۹۵)، چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟، ترجمه: علی مرشدی‌زاد، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- ربانی خوراسگانی، رسول؛ عباس زاده، محمد و نظری، جواد. (۱۳۸۶)، «بررسی جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر مسئله نزاع جمعی (مطالعه موردی استان ایلام)»، فصلنامه انتظام اجتماعی، شماره ۳: ۱۰۳-۱۲۸.

- رضازاده، اکبر؛ کرم زاده، اسماعیل و بختیاری، تقی. (۱۴۰۰)، «شناسایی پیامدهای امنیتی و انتظامی نزاع دسته‌جمعی در شهرستان میاندوآب»، فصلنامه دانش انتظامی، دوره ۲۳، شماره ۳: ۱۲۳-۱۴۵.

- رنجبر سقزچی، میر مصطفی. (۱۳۹۵)، عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به نزاع و درگیری فردی و جمعی در بین شهروندان شهر اردبیل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز.

- زارعی، مصطفی؛ سعید، شریفی؛ فتحی، آیت اله؛ صبا، حقی و دوستدار، رضا. (۱۳۹۹)، «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نزاع و خشونت بین فردی جوانان با تأکید بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهر همدان)»، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، دوره ۱۳، شماره ۳: ۱۲۹-۱۵۲.

- شاطریان، محسن؛ بخشی، قدیر؛ عشایری، طاها و آتش‌زهره، اکبر. (۱۳۹۵)، «بررسی و تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع دسته‌جمعی در جوامع روستایی (مورد مطالعه: جامعه روستایی استان اردبیل)»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۴۹: ۲۷-۵۱.

- شریعتی، مسعود؛ مهاجری، محمد کاظم و ابوالفضل ملکی. (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل مؤثر بر تمایلات بالقوه به نزاع دسته‌جمعی در شهرستان خداآب»، فصلنامه پژوهش‌های انتظام اجتماعی، سال چهارم، شماره ۲: ۹۵-۱۱۸.

- صداقت زادگان، شهناز؛ زاهدی، محمدجواد و بهزادی فرد، بهروز. (۱۳۹۶)، «عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با نزاع و درگیری جوانان سرپل ذهاب (با تأکید بر خانواده)»، پژوهش‌های انتظامی-اجتماعی زنان و خانواده، دوره ۵، شماره ۱: ۲۰-۳۸.
- طالب، مهدی؛ نجفی اصل، زهره و احمدی اوندی، دوالفقار. (۱۳۹۶)، «مطالعه کیفی عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر نزاع‌های دسته‌جمعی (مورد مطالعه: شهرستان ایذه)»، فصلنامه توسعه اجتماعی، دوره ۱۱، شماره ۴: ۷۱-۱۰۲.
- عبداللهی، محمد و چلبی، مسعود. (۱۳۷۲)، توصیف و تبیین نزاع‌های جمعی در لرستان. طرح تحقیقی به سفارش دفتر امور اجتماعی استانداری لرستان.
- عشایری، طاها و ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۹۲)، «مطالعه جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری نزاع‌های دسته‌جمعی روستایی»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۴۳: ۶۶-۸۵.
- عشایری، طاها. (۱۳۹۱)، نزاع دسته‌جمعی در جوامع عشایری ایران، تهران: انتشارات روزبه.
- قائمی‌نژاد، ابوزر؛ باقر، حسنونند و قلی‌زاده، حامد. (۱۳۹۶)، «تحلیل شکل‌گیری نزاع‌های دسته‌جمعی در مناطق روستایی شهرستان سلسله». پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، دوره ۵، شماره ۱۸: ۱-۳۰.
- کیانی، مژده و فاضلی، محمد. (۱۴۰۰)، «بازتولید نزاع جمعی؛ تحلیل محتوای جامعه‌شناختی پرونده‌های نزاع دسته‌جمعی شهرستان اهواز»، پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال ۱۴- شماره ۳: ۱۴۷-۱۷۲.
- گودرزی، محمود و عباسی، مراد. (۱۳۹۶)، «تبیین مفاهیم و نظریه‌های جرم نزاع و درگیری»، فصلنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی غرب استان تهران، دوره ۴، شماره ۱۴: ۲۵-۵۰.
- مارشال، گوردون. (۱۳۹۸)، فرهنگ جامعه‌شناسی، ترجمه: حمیرا مشیر زاده، تهران: نشر میزان.
- میبیدی، امیررضا. (۱۳۸۲)، اختلافات و نزاع‌های دسته‌جمعی و عوامل مؤثر بر پیشگیری و کنترل آن در استان چهارمحال بختیاری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت، دانشگاه تربیت مدرس.
- میر فردی، اصغر و صادق نیا، آسیه. (۱۳۹۱)، «گونه‌شناسی نزاع‌های دسته‌جمعی در شهرستان بویراحمد»، فصلنامه انتظام اجتماعی، دوره ۴، شماره ۲: ۴۱-۷۳.

عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع فردی و جمعی با...، بخشی جغناپ و همکاران | ۲۲۹

- میر فردی، اصغر؛ احمدی، سیروس و صادق نیا، آسیه. (۱۳۹۰)، «میزان گرایش به نزاع دسته جمعی در میان مردان ۱۵ تا ۶۵ سال شهرستان بویراحمد و عوامل مؤثر بر آن»، فصلنامه مطالعات اجتماعی، شماره ۲۵: ۱۴۷-۱۷۷.
- نایی، هوشنگ و جسورخواجه، تقی. (۱۳۸۸)، «ریشه‌یابی نزاع‌های دسته‌جمعی (مطالعه روستای کوچ و افشرد از توابع خواجه در استان آذربایجان شرقی)»، نشریه توسعه محلی روستایی - شهری (توسعه روستایی)، شماره ۱: ۱۱۵-۱۲۸.
- نظری، جواد. (۱۳۸۶)، تبیین جامعه‌شناختی میزان گرایش به نزاع جمعی در استان ایلام، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان.
- واحدی، ناصر؛ بهستانی، رضا و حسن‌زاده، مرتضی. (۱۳۹۲)، «بررسی عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری فردی از دیدگاه شهروندان در شهر خوی»، فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان غربی، سال ششم، شماره ۲۱: ۲۳-۵۰.
- ویسی، ناصر و عبدی، علی. (۱۴۰۰)، «مطالعه و واکاوی عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری پس از تصادفات رانندگی در شهر کرمانشاه»، نشریه انتظام اجتماعی، سال ۱۳، شماره ۲: ۲۱۷-۲۴۴.

- Baumeister, Roy F. Smart, Laura Boden, Joseph M. (2020). Relation of threatened egotism to violence and aggression: the dark side of high self-esteem. *Psychological review*, 103(1), 5-33.
- Emanuel, M., & Ndimbwa, T. (2013). Traditional Mechanisms of Resolving Conflicts over Land Resource: A Case of Gorowa Community in Northern Tanzania. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3(11), 214-224.
- Morgans, Catherine (2015). *Brazil rural conflict growing*, Published on: Tue Jul Latin America Inside Out Blog.
- Side, Katherine (2015). Re-assessing rural conflict: Rituals symbols and Commemorations in the Moyle District, Northern Ireland, *Journal of Rural and community development*, *Journal of Rural and Community Development*, Vol.9, No.4,102-127.
- Tajfel, H. Turner, C. (2017). *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. In Diederik A. Stapel and Hart Blanton (Ed.) *Social Comparison Theories*, Psychology Press.